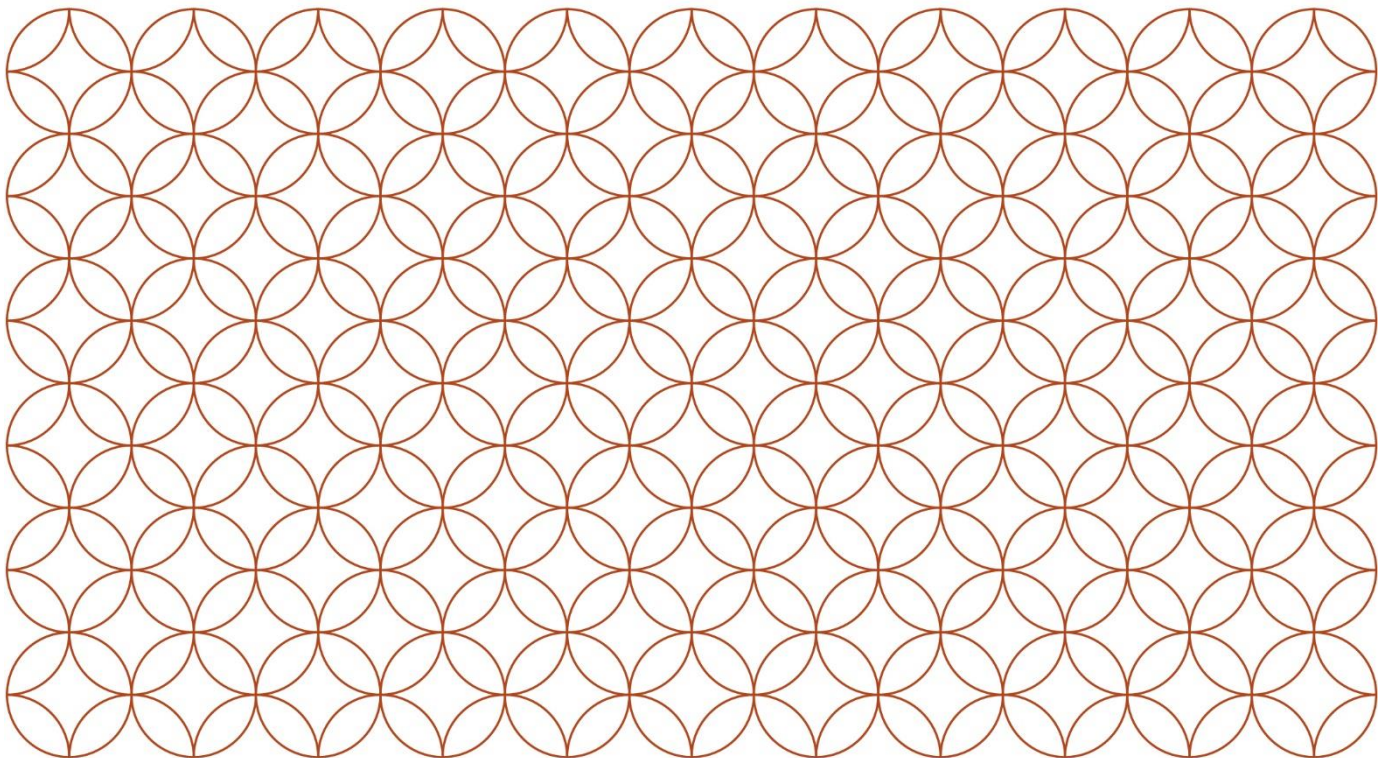




Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet

Delredovisning 3 – Tema förskolan



Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-05-21

Diarienummer: 2020:1056

Skolverket, Stockholm 2021

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Inledning.....	5
Tidigare studier	5
Rekommendationer, förordnings- och lagändringar inom förskolan med anledning av pandemin	8
Fokusområden	8
Genomförande	9
2. Resultat	9
Tillgång till och efterfrågan på utbildning	9
Anpassningar och åtgärder under pandemin.....	12
Kommunikation med vårdnadshavarna	16
Frånvaro bland personal	18
Frånvaro bland barn.....	21
Barn i behov av stöd	23
Huvudmännens och rektorernas stöd till förskolorna.....	25
Arbetsmiljö	30
Kompetensutveckling.....	33
3. Slutsatser	34
Tillgång till, och efterfrågan på, utbildning	34
Kvalitet i utbildningen	35
Skolans uppdrag att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar	38
Referenser	40

Sammanfattning

Den här rapporten ingår i en delredovisning av Skolverkets uppdrag att följa upp konsekvenserna av covid-19-pandemin för utbildningen inom skolväsendet och fokuserar på förskolan. Resultaten bygger på en intervjustudie med sex huvudmän för förskolan samt rektor och personal från förskolor inom respektive huvudman. Syftet är att utifrån breda frågeställningar belysa konsekvenser av covid-19-pandemin i förskolan genom att ge exempel från olika huvudmän och förskolor. Intervjuerna ger därmed *inte* en fullt ut generaliserbar bild av hur situationen ser ut nationellt, men de kan ge indikationer på hur pandemin har påverkat förskolor i stort. De övergripande resultaten stämmer dock generellt väl överens med Skolverkets övergripande bild från bland annat genomförda samråd och tidigare studier. Studien syftar även till att ge ett större kunskapsunderlag för kommande enkätstudier som kommer att ge en mer tydlig generell bild av konsekvenserna av pandemin för förskolan.

De övergripande resultaten är följande:

- Tillgången till förskola har påverkats i liten utsträckning bland de förskolor vi intervjuat, men det finns flera exempel på att man vädjat till vårdnadshavare att i perioder minska sina vistelsetider eller att helt hålla sina barn hemma.
- Utomhusvistelsen har ökat, vilket ibland lett till större fokus på utomhuspedagogiken men även inneburit utmaningar när förskolorna på kort tid har behövt ställa om till nya arbetssätt.
- Frånvaron bland personal har påverkat utbildningen och personalens arbetsmiljö. Frånvaron har ibland lett till att omsorg har prioriterats över undervisning och att planering har försvårats. Brist på kontinuitet och förändrade arbetssätt kan särskilt påverka arbetet med barn i behov av stöd.
- Frånvaro bland barn har haft olika orsaker, till exempel har de varit hemma på grund av sjukdom eller symtom på sjukdom eller på grund av att vårdnadshavare i riskgrupp hållit barnen hemma. Det finns exempel på barn som varit frånvarande i längre perioder under pandemin.
- Distansmöten används i ökad omfattning för att undvika risk för smittspridning och har underlättat möjligheter till kollegialt lärande och skapandet av nya nätverk. Samtidigt upplever rektorer minskad insyn och kontakt med personal, barn och vårdnadshavare.
- Diskussioner med vårdnadshavarna kring tolkningen av Folkhälsomyndighetens råd och rekommendationer har varit resurskrävande och påverkat personalens arbetsmiljö negativt. Begränsningar i hur vårdnadshavare får röra sig i förskolans lokaler har försvårat kontakten mellan förskola och vårdnadshavare.
- Stödet från huvudmannen i form av tydliga riktlinjer och tolkningar av Folkhälsomyndighetens råd och rekommendationer har varit viktigt för

förskolorna. Huvudmännen har dock olika möjligheter att ge stöd till sina förskolor. För en mindre enskild huvudman kan ett samarbete med kommunen kring information och riktlinjer vara ett betydelsefullt stöd.

1. Inledning

Förskolan ingår i skolväsendet och vilar på demokratins grund. Av läroplanen framgår bland annat att utbildningen i förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Den ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på barn och barnens behov, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. I samarbete med hemmen ska förskolan främja barnens utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar.¹ I Sverige är en hög andel av alla barn inskrivna i förskolan. Skolverkets statistik visar att av landets alla barn i åldern 1–5 år är strax över 85 procent inskrivna i förskola.² Deltagandet varierar något mellan åldersgrupper och mellan Sveriges kommungrupper.

Medan till exempel gymnasieskolan och delar av grundskolan i perioder gått över till fjärr- eller distansundervisning har de flesta förskolor i Sverige hållits öppna under pandemin. Det har emellertid varit möjligt för huvudmän att tillfälligt stänga förskolor sedan mars 2020.³ Huvudmännen har också förberett sig för att kunna erbjuda förskola för barn till vårdnadshavare med samhällsviktiga arbetsuppgifter, i det fall förskolor skulle behöva stängas.

I den här rapporten redovisas den del av Skolverkets regeringsuppdrag om pandemins konsekvenser för skolväsendet som berör förskolan. Vi inleder med att kort redogöra för vad tidigare studier har visat, följt av en redovisning av rekommendationer, förordnings- och lagändringar inom förskolan med anledning av pandemin. Sedan följer ett avsnitt om vilka områden som studien fokuserar på samt kort om studiens genomförande. I kapitel 2 redovisas resultaten från den intervjustudie vi har genomfört och slutligen presenteras studiens slutsatser i kapitel 3.

Tidigare studier

Skolverket och andra myndigheter har genomfört ett antal uppföljningar av pandemins konsekvenser för utbildningen inom skolväsendet. Majoriteten av dessa har varit inriktade på andra skolformer än förskolan. Förskolornas situation har dock berörts i ett antal undersökningar som genomförts av Skolverket,

¹ Läroplan för förskolan, Lpfö18

² Skolverket (2021). *Barn och personal i förskola 2020*.

³ Lag (2020:148) om tillfällig stängning av verksamheter på skolområdet vid extraordinära händelser i fredstid. Förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

Skolinspektionen samt Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).⁴ Dessa beskrivs kortfattat nedan.

Utöver dessa studier har även Folkhälsomyndigheten undersökt förekomst av covid-19 i olika yrkesgrupper inom skolan. Resultaten visade att förskollärare, barnskötare och grundskollärare inte hade en högre relativ risk att diagnosticeras med covid-19 jämfört med andra yrkesgrupper.

I och med att det funnits ett behov av att kontinuerligt och snabbt följa upp pandemins konsekvenser för skolan, har de flesta av Skolverkets tidigare studier med anknytning till pandemin genomförts med en begränsad tid för planering, genomförande och analys. Vissa av studierna baseras även på ett begränsat urval av respondenter. Av den anledningen bör resultaten från tidigare uppföljningar tolkas med viss försiktighet och ses som vad de är – lägesbilder vid den tidpunkt då studierna genomfördes. De flesta av dessa studier har riktats till huvudmän inom grund- och gymnasieskolan samt komvux.

I slutet av april 2020 genomförde Skolverket en undersökning riktad till ett urval av skolhuvudmän gällande frånvaron bland lärare, barn och elever i skolväsendet.⁵ Vid tiden för undersökningen var frånvaron bland personalen högre än normalt hos en majoritet av de svarande huvudmännen. Flera huvudmän uppger att frånvaron bland barn och elever ökade som mest i början av pandemin för att sedan som regel återgå mot mer normala nivåer. Undersökningen visar stora variationer mellan huvudmännen i omfattningen av frånvaro bland elever och personal till följd av pandemin. Det förekommer även att omfattningen av frånvaron varierar stort mellan olika förskole- och skolenheter inom huvudmannens organisation. Däremot visar undersökningen inte att frånvaron skiljer sig åt mellan olika delar av landet eller beroende på det relativa antalet bekräftade sjukdomsfall i covid-19 i regionen.

Förskolan ingick också i en annan studie som genomfördes i juni 2020. Resultaten visar att de huvudmän som intervjuats inte såg en ökad efterfrågan på förskola inför sommaren 2020, jämfört med tidigare år. Huvudmännen som ingick i studien bedömde även att de hade möjlighet att utöka antalet platser på förskolan under sommaren, om ett behov skulle uppstå.⁶ Vidare beskrev de även utmaningar i form av hög frånvaro bland personalen, att hantera oro för smitta bland personal och vårdnadshavare, samt kring diskussioner med vårdnadshavare om riktlinjer. Liknande utmaningar framkommer i Skolinspektionens kartläggning av ett antal huvudmän för bland annat förskolor som genomfördes i maj 2020.⁷ I denna kartläggning beskriver huvudmännen att ökad frånvaro i personalgruppen har påverkat verksamheten, särskilt i förskolan (och i grundskolan). Några huvudmän

⁴ Skolinspektionen (2020) *Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin*; Skolverket (2020) *Undersökning av frånvaro bland lärare, barn och elever. Uppföljning för april 2020*; Skolverket (2021). *Undersökning om covid-19-pandemin. Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan, januari-februari 2021*. IFAU (2021). *Barn och unga under coronapandemin. Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde. Rapport 2021:2*.

⁵ Skolverket (2020) *Undersökning av frånvaro bland lärare, barn och elever. Uppföljning för april 2020*.

⁶ Skolverket (2020). *Huvudmäns planering under coronapandemin. Intervjuundersökning i juni 2020*.

⁷ Skolinspektionen (2020). *Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin*.

påtar en ökad risk för tillbud och kränkningar inom förskolan. Flera huvudmän uppger vidare att de är oroad över hur den ökade arbetsbelastningen för personalen kommer att påverka verksamheterna längre fram. Man beskriver också en risk för att den pedagogiska verksamheten försämras på grund av bristande kontinuitet då personal och barn är frånvarande.

Skolverket genomförde under januari till februari 2021 en enkätundersökning riktad till personal och rektorer inom skolväsendet om deras uppfattningar om pandemins påverkan under vårterminen 2021.⁸ Enkätundersökningen publicerades som ett öppet frågeformulär på Skolverkets webbplats, vilket innebär att de som svarade själva tog initiativ till att besvara enkäten. Resultatet representerar därför endast de som har besvarat enkäten och kan inte generaliseras till all personal i skolväsendet, men kan ändå ge indikationer på vilka utmaningar i relation till pandemin som personal i skolväsendet ser som störst framöver. De som i denna undersökning svarat för förskolan bedömer generellt att den garanterade vistelsetiden kommer gå att erbjuda, men att kvaliteten på undervisningen och i verksamheten kan bli lidande. Frånvaro och risken för en ansträngd personalsituation lyfts återkommande fram som en utmaning och som något som påverkar kvaliteten negativt. I enkätsvaren beskrivs att stress och oro bland personalen över smittspridningen och pandemins utveckling påverkar förskolans arbetsmiljö. Att hinna med det man förväntas eller vill, ses av många som svårt vilket påverkar den psykosociala arbetsmiljön negativt.

Något som också tas upp bland personal i förskolan är att man i större utsträckning fokuserar på att trygga omsorgen för barnen. Samtidigt som detta framförs som viktiga och på många sätt rimliga strategier för att möta pandemin, beskrivs den negativa påverkan detta riskerar att medföra. I förskolan kan det medföra att stödandet av barnens utveckling och lärande får stå tillbaka. Många av de svarande bedömer samtidigt att barns möjlighet till en trygg omsorg kommer att påverkas i stor utsträckning under vårterminen. Även här handlar det främst om de utmaningar som uppstår till följd av hög personalfrånvaro.

Vidare beskrivs i enkätsvaren att dialogen med vårdnadshavare påverkas av pandemin, främst eftersom de rådande restriktionerna påverkar den dagliga kontakten. Det framkommer även exempel på att kontakterna inom huvudmannens organisation påverkas av pandemin, som att rektorer inte träffar barnen eller sin personal, eller att pedagoger inte längre kan röra sig mellan avdelningar.

IFAU har undersökt möjliga konsekvenser av covid-19-pandemin för barn och unga genom att titta på tidigare forskning, tillgänglig statistik och aktuella uppgifter om pandemin.⁹ Enligt IFAU:s uppskattning har frånvaron bland barn och elever ökat med knappt 50 procent i förskolan under pandemins första nio månader. Rapporten visar att barn och unga i familjer med lägre socioekonomisk

⁸ Skolverket (2021). *Undersökning om covid-19-pandemin. Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan, januari-februari 2021.*

⁹ IFAU (2021). *Barn och unga under coronapandemin. Lärdomar från forskning om uppväxmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde. Rapport 2021:2.*

status och i redan utsatta miljöer löper större risk än andra att drabbas negativt av pandemins kort- och långsiktiga effekter. Sammanfattningsvis menar IFAU att utbildningstappet till följd av ökad frånvaro i förskola och skola sannolikt är litet för den genomsnittlige eleven, men att konsekvenserna för samhällsekonomin kan bli betydande på lång sikt.

Rekommendationer, förordnings- och lagändringar inom förskolan med anledning av pandemin

Under våren 2020 infördes nya bestämmelser som gjorde det möjligt för en huvudman att – under vissa förutsättningar – tillfälligt stänga verksamheter inom skolområdet, bland annat förskolor.¹⁰ Om en förskola tillfälligt stängs ska dock huvudmannen fortfarande erbjuda förskola för barn som på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver sådant särskilt stöd i sin utveckling som endast kan erbjudas i förskola.

De föreskrifter och allmänna råd om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 som Folkhälsomyndigheten har infört under pandemin har påverkat förskolorna, dels när det gäller förskolans ansvar som arbetsgivare, dels när det gäller allmänhetens ansvar att vidta försiktighetsåtgärder för att skydda sig själv och andra mot spridning av covid-19.¹¹ På Folkhälsomyndighetens webbplats har myndigheten publicerat information som förtydligar de allmänna råden, bland annat gällande hur länge vuxna och barn ska stanna hemma om de har blivit sjuka i covid-19.¹²

Fokusområden

Som beskrivits ovan är kunskapen i dagsläget begränsad gällande hur situationen i förskolan har påverkats av pandemin. Syftet med denna studie är därför att utifrån breda frågeställningar belysa konsekvenser av covid-19-pandemin i förskolan genom att ge exempel från olika huvudmän och förskolor. De områden vi fokuserat på i denna studie är

- tillgång till och efterfrågan på utbildning
- anpassningar och åtgärder under pandemin
- kommunikation med vårdnadshavarna
- frånvaro bland personal och barn
- barn i behov av stöd
- huvudmännens och rektorernas stöd till förskolorna
- personalens arbetsmiljö

¹⁰ Lag (2020:148) om tillfällig stängning av verksamheter på skolområdet vid extraordinära händelser i fredstid.

¹¹ Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m. (HSLF-FS 2020:12)

¹² Folkhälsomyndigheten.se (2021)

- Kompetensutveckling

Dispositionen för kapitlets resultatredovisning följer ovanstående områden.

Genomförande

Den här studien bygger på intervjuer med huvudmän och rektorer för förskolor samt personal som arbetar inom förskolan. Eftersom förskolor med olika förutsättningar kan påverkas på olika sätt av pandemin, eftersträvades en bredd i urvalet utifrån huvudmannatyp, huvudmannens storlek (antal barn) och typ av kommun.¹³ Vi har även eftersträvat en geografisk spridning bland huvudmännen. Sex huvudmän valdes ut. Huvudmännen fick välja ut rektor och personal som vi intervjuade. Samtliga intervjuer med personal genomfördes med förskollärare. Sammanlagt har vi gjort 17 intervjuer med totalt 20 personer och alla intervjuer har genomförts digitalt under mars månad 2021.¹⁴ Vid intervjuerna ombads respondenterna att ha hela tidsperioden som pandemin pågått i åtanke när de besvarade frågorna. Den intervjuguide som vi har använt i intervjuerna finns tillgänglig som separat bilaga.

Att arbeta med kvalitativa intervjuer innebär att vi kan nå begränsade urval av respondenter. Syftet med intervjuerna är att undersöka hur dessa urval av huvudmän, förskolenheter och personal har påverkats av pandemin. Intervjuerna ger därmed *inte* en fullt ut generaliserbar bild av hur situationen ser ut nationellt. Däremot ger intervjuerna indikationer på vilka konsekvenser pandemin har haft och de ger exempel på åtgärder som vidtagits samt hur dessa åtgärder påverkat utbildningen, personal och barn. Kommande delstudier syftar till att teckna en nationell bild av hur pandemin har hanterats och dess upplevda konsekvenser.

2. Resultat

I detta kapitel redogör vi för vad som har framkommit i intervjuerna. Kapitlet är uppdelat utifrån de fokusområden som presenterades i inledningen.

Tillgång till och efterfrågan på utbildning

Skollagen reglerar i vilken omfattning förskola ska erbjudas.¹⁵ Från och med ett års ålder ska barn erbjudas förskola i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier, eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt.

¹³ Enligt Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2017

¹⁴ För en huvudman intervjuade vi enbart rektor och en representant för huvudmannen.

¹⁵ 8 kap. 3–7 § skollagen (2010:800)

Barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga med ett annat barn ska från och med ett års ålder erbjudas förskola under minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan. Barn ska också erbjudas förskola om de behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av förskola på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl.

Från och med höstterminen det år då barnet fyller tre år ska förskola erbjudas alla barn under minst 525 timmar om året, så kallad allmän förskola. Det gäller oavsett vilken sysselsättning föräldrarna har.

Inget tydligt mönster gällande efterfrågan på nya platser

När det gäller efterfrågan på nya platser i förskolan är det få huvudmän som tar upp att det skett förändringar av detta under pandemin. Det har i stället handlat om att göra förändringar av hur man arbetar med inskolningar för att möta de behov som finns, se vidare avsnitt *Inskolningen har anpassats till restriktionerna*. En huvudman berättar att de gjorde jämförelser mellan efterfrågan på nya platser under 2019 och 2020 och att de inte såg någon skillnad. En annan huvudman säger att de har märkt att efterfrågan minskat i vissa områden. De tror att det beror på att det finns en oro hos vårdnadshavare att påbörja förskolan under pandemin som gör att de i stället väljer att vänta.

Förskolorna har vädjat till vårdnadshavare om minskad vistelsetid

I intervjuerna framkommer flera exempel på att förskolor någon gång under pandemin vädjat till vårdnadshavare att hålla sina barn hemma eller att minska barnens vistelsetider under en begränsad tid. I flera fall har vädjan gått ut via förskolans huvudman. En del har gjort en allmän vädjan till samtliga vårdnadshavare och andra har riktat sig till de som är arbetslösa eller föräldralediga. I vissa fall har förskolorna inte direkt vädjat till vårdnadshavarna utan mer informerat om hur situationen ser ut, exempelvis att det saknas ordinarie personal efter ett visst klockslag, och så har vårdnadshavarna själva tagit ställning till i vilken utsträckning barnen ska vara på förskolan. Det finns även exempel där vårdnadshavare har begränsat sina vistelsetider på eget initiativ när de har haft möjlighet, till exempel vid hemarbete.

Vissa har gjort tillfälliga förändringar för föräldralediga och arbetslösa

En huvudman berättar att de i början av pandemin beslutade att inte erbjuda någon tid i förskola alls för de barn vars vårdnadshavare var arbetslösa eller föräldralediga. De berättar att de hade brist på personal och att även om smittan inte direkt spred sig i förskolan så fanns det mycket oro. Beslutet gällde under våren fram till sommaren år 2020. Vidare säger de att det berodde på att organisationen inte kunde hantera situationen då och att de inte skulle hamna i den sitsen nu när de har hittat strukturer och strategier.

Det finns även andra exempel på liknande begränsningar men i mindre omfattning. Under en veckas tid fick inte barn till föräldralediga eller arbetslösa vara på förskolan berättar en rektor. Då var det så pass stort bortfall i personalgruppen att de bedömde det som en säkerhetsrisk om de inte minskade barngruppen, både för barnen som var där och för personalen som arbetade.

Några förskolor har utökat sin tillgänglighet

Det finns även ett par exempel på att förskolor har ökat, eller förberett för att öka, sin tillgänglighet under pandemin. En rektor berättar att de under pandemin har beviljat vissa föräldralediga utökad vistelsetid. Det har varit situationer där den ena vårdnadshavaren har arbetat hemma och den andra har varit föräldraledig med yngre syskon. Vårdnadshavaren har upplevt det som en ohållbar situation där både det äldre syskonet, och familjen som en helhet, skulle gynnas av att det äldre syskonet hade mer tid i förskolan. När det gäller beredskap för utökade öppettider berättar en huvudman att de har ett större sjukhus i närheten. Huvudmannen har förhandlat med facken i omgångar om att utöka öppettiderna för att kunna möta ett eventuellt ökat behov från vårdnadshavare som arbetar på sjukhuset. Hittills har de inte behövt utöka öppettiderna.

Få exempel på behov av att stänga förskolor

Bland de som vi har intervjuat har det varit ovanligt att en förskola har behövt stänga under pandemin. En huvudman berättar att de vid ett fåtal tillfällen har behövt stänga en förskola under en eller ett par dagar och att det då har varit i samråd med smittskyddsläkare. Ett annat exempel är en rektor som i början av pandemin stängde en förskola då det i stort sett helt saknades personal. Efter detta har huvudmannen tagit fram en plan för hur dessa situationer ska hanteras och det krävs därför mycket mer för att stänga en förskola nu, berättar rektorn. En annan huvudman berättar att de tidigt tog ett inriktningsbeslut att hålla förskolorna öppna.

Det handlar om barnens rätt till utbildning, även under en pandemi. Barnens rätt till att kunna utvecklas och ha god omsorg. Vi vet även att det finns barn runt om i samhället som växer upp under svåra förhållanden och då är förskolan en viktig och trygg plats för många barn.

Vidare säger samma huvudman att om de hade varit tvungna att stänga hade de varit väldigt generösa med vilka vårdnadshavare som skulle räknas till att ha samhällsviktiga tjänster och inte begärt in intyg från arbetsgivaren om detta.

De kommunala huvudmän som vi har intervjuat anger att de har tagit fram strategier för hur de ska hantera platsbehovet hos vårdnadshavare med samhällsviktiga yrken.¹⁶ En enskild huvudman berättar att de har skrivit entreprenadavtal med en kommun gällande att erbjuda plats till dessa vårdnadshavare vid en eventuell stängning av andra förskolor.

¹⁶ Frågan ställdes enbart till kommunala huvudmän då det enligt skollagen är hemkommunens ansvar att se till att utbildning i förskola kommer till stånd för alla barn i kommunen som ska erbjudas förskola och vars vårdnadshavare önskar det, 8 kap. 12 § skollagen.

Anpassningar och åtgärder under pandemin

Samtliga förskolor som vi har intervjuat har anpassat utbildningen för att följa Folkhälsomyndighetens råd och rekommendationer och minska smittspridningen. Det handlar i huvudsak om anpassningar inom följande områden:

- skärpta hygienrutiner
- åtgärder för att minska risken för smittspridning bland personal och vikarier
- utökad utomhusvistelse och begränsningar i hur vårdnadshavare får röra sig i förskolans lokaler
- skärpta riktlinjer gällande när ett barn ska vara hemma vid symtom på covid-19.

I intervjuerna framkommer att åtgärderna/riktlinjerna har kunnat justeras under pandemin, beroende på hur den lokala smittspridningen utvecklats, men även utifrån att förskolorna har testat sig fram, och ibland behövt tänka om kring de rutiner som man tidigare beslutat. De förskolor som ingår i studien har olika förutsättningar att anpassa sin utbildning efter Folkhälsomyndighetens råd och riktlinjer, vilket gör att anpassningarna ser olika ut. Det kan även skilja sig åt mellan förskolor inom en och samma huvudman.

Skärpta hygienrutiner på förskolorna

Förskolorna har på olika sätt skärpt hygienrutinerna och lägger mer tid på hygiensituationerna än innan pandemin. Man har till exempel lagt undan vissa leksaker därför att det blir mycket arbete för personalen med att göra rent dem. Några berättar att man tidigare hade lunchbuffé men att maten nu serveras av personalen i stället. En förskollärare berättar att de också har pratat mycket med barnen om till exempel hur man gör när man behöver nysa eller hosta. De hade först en tvättahänderna-låt, och sedan har barnen valt egna sånger som de gillar, som de sjunger när de tvättar händerna. Flera förskolor nämner också att de under pandemin har extra städresurser.

Munskydd och visir finns på förskolorna men används sällan

Munskydd och ibland även annan skyddsutrustning som visir och förkläde finns tillgängliga på förskolorna, även om det i något fall dröjde till i början av 2021 innan de placerades ut på förskolan. På flera förskolor finns det rutiner som anger att munskydd och annan skyddsutrustning kan användas av personalen om ett barn blir sjukt under dagen. Enligt de förskolor vi intervjuat är det dock ovanligt att munskydd eller visir används av personalen. En förklaring till det ges av en förskollärare som menar att "...munskydd är väldigt svårt när du jobbar med barn, att inte visa hela ansiktet". En rektor framhåller att det påverkar ett litet barns språkutveckling om man inte kan se ansiktsmimiken och att det vid inskolningen är svårare att skapa en relation till någon som man inte kan se ansiktet på.

Förskolorna har ställt om till digitala möten

Som personal i förskolan är det svårt att hålla avstånd till (särskilt de mindre) barnen. Det kan vara lättare för personalen på förskolan och den övriga personalen inom huvudmannen att hålla avstånd till varandra eller att undvika att träffas fysiskt. Huvudmän och rektorer berättar också att de har ersatt arbetsplatsträffar, personalmöten och verksamhetsbesök med digitala möten. När konferenser behövt ställas in har de ibland ersatts med digitala kompetensutvecklingsinsatser. I vissa fall har förskolans personal haft möjlighet att delta i digitala möten hemifrån och på några förskolor (där personalen inte har tillgång till en egen dator) har de deltagit på personalmöten från avdelningens gemensamma dator eller surfplatta. Flera huvudmän och rektorer lyfter fram att digitaliseringen har tagit ett steg framåt under pandemin. Det är också flera som uppger att de gärna vill fortsätta att använda digitala möten i en ökad omfattning även efter pandemin. Det gäller till exempel korta möten där restiden kan sparas in. Det finns dock exempel som visar att personalens digitala kompetens varierar, och att det varit ett större steg för vissa att ta till sig de nya digitala arbetssätten. En rektor beskriver att vissa i personalgruppen har svårt att koppla upp sig mot videomöten hemifrån och vill ha utskrivna information i stället för mejl. En annan rektor berättar att de testade att hålla en arbetsplatsträff digitalt men att de valt att gå tillbaka till fysiska arbetsplatsträffar då personalen inte var vana vid det digitala arbetssättet.

Flera förskolor nämner att de har gjort begränsningar gällande hur många som får vara i personalrummet samtidigt. Det finns även rekommendationer om att ta rast utomhus eller på annan plats på förskolan för att undvika att vara flera i personalen på samma ställe när det kan undvikas. Vikarier eller personal som går mellan olika arbetsgrupper, eller olika förskolor, kan vara en källa till smittspridning på förskolorna. För att undvika detta har huvudmännen valt olika strategier, vilket beskrivs vidare i avsnittet *En rektor berättar* att personalen har uttryckt att kommunikationen påverkas negativt när vårdnadshavarna både hämtar och lämnar ute på gården. De upplever sämre möjligheter att ta sig tid och berätta om dagen då de har ett större område att överblicka utomhus, med barn att ha tillsyn över. De har heller inte samma möjligheter att visa barnens alster som finns inomhus, vilket tidigare har varit ett sätt att få i gång kommunikationen även då språket hos vårdnadshavarna har varit väldigt begränsat. Deras bedömning är därför att det främst påverkar kommunikationen med vårdnadshavare med annat modersmål än svenska, då de kan ha svårare att ta till sig skriftlig information om verksamheten.

Frånvaro bland personal.

Anpassningar har ibland kunnat göras för personal i riskgrupp

Några rektorer uppger att man har gjort Anpassningar för de som är i riskgrupp. En rektor berättar att en medarbetare i riskgrupp bara har arbetat utomhus under pandemin och en annan berättar att en medarbetare bara har arbetat med äldre

barn, eftersom det då har upplevts lättare att hålla fysisk distans. Andra uppger att det inte har varit möjligt att göra anpassningar för personal i riskgrupp utan att medarbetaren då har fått sjukskriva sig eller ansöka om ersättning från Försäkringskassan.

Vårdnadshavarna har begränsad tillgång till förskolans lokaler

Samtliga huvudmän vi intervjuar uppger att vårdnadshavarna har begränsad tillgång till förskolornas lokaler. Flera av förskolorna har under perioder haft totalstopp för vårdnadshavare i förskolornas lokaler och all hämtning och lämning har skett utomhus. Hur strikta reglerna har varit har påverkats bland annat av hur smittspridningen sett ut och vilka förutsättningar den enskilda förskolan haft, till exempel om förskolan har tillgång till gård. Vid en förskola hade man under en period både hämtning och lämning utomhus, men det blev för tungt för personalen att ta emot, klä av och klä på, så man valde att i stället begränsa antalet vårdnadshavare som får vistas samtidigt i förskolans hall. Några förskollärare berättar just att det är svårare att ha ett system med hämtning och lämning utomhus på avdelningar med många småbarn som behöver hjälp av klä av och på sig.

Inskolningen har anpassats till restriktionerna

Förskolor berättar att de har anpassat inskolningarna på så sätt att de har gått från gruppinskolningar med flera barn samtidigt, till inskolningar med ett barn i taget. Då har en vårdnadshavare fått vara med, både utomhus och inomhus. På en av förskolorna berättar rektorn att flera inskolningar dessutom har varit tvungna att pausas på grund av att barnen har uppvisat symptom vilket har gjort att inskolningarna har pågått under en längre period än tidigare.

En rektor framhåller att det var viktigt för dem att kunna göra undantag vid inskolningar och tillåta vårdnadshavare i lokalerna för att vårdnadshavare, barn och personal ska få en så bra start som möjligt tillsammans. En reflektion från personal är att de upplever att det har tagit längre tid att lära känna barn och vårdnadshavare från de andra avdelningarna eftersom de har arbetat mer för sig med inskolningarna än vad de brukar göra på grund av restriktioner.

Att inskolningar görs helt, eller till stor del utomhus, kan påverka barn i olika åldrar på olika sätt. I intervjuerna reflekterar några av förskollärarna kring detta. De säger att små barn kan ha svårare att komma in i verksamheten om inskolningen sker helt eller till stor del utomhus då de behöver bli trygga i lokalerna. Det har tagit längre tid för vissa barn, och även vårdnadshavare, att känna trygghet. För de äldre barnen ser de att övergången från utomhus- till inomhusmiljö är lättare eftersom de barnen har skapat kompisrelationer som hjälper dem att komma in i verksamheten.

Förskolorna har flyttat ut sin utbildning vilket kan stärka utomhuspedagogiken

Samtliga huvudmän och förskolor vi intervjuat uppger att de i och med pandemin förlagt en större del av sin utbildning utomhus än tidigare. De har dock påverkats på olika sätt och i olika omfattning av den hastiga omställning som skedde våren 2020. Alla förskolor har inte egna gårdar. Några var redan före pandemin vana vid att bedriva stora delar av undervisningen och den övriga utbildningen utomhus. Andra beskriver förändringen som att man har ”flyttat ut verksamheten”. Den ökade utevistelsen har ibland inneburit att arbetssätt som fungerat bra inomhus behöver justeras eller bytas ut. En förskollärare berättar:

Oavsett om man jobbar inne eller ute så dokumenterar vi och fotar och sen har vi bildskärmar inne eller TV-skärmar där vi tittar och reflekterar tillsammans med barnen över det man har gjort. Sådana saker skulle jag säga att det blir lite mindre av. Man kanske tittar på padda utomhus men det är svårare och få den där stora bilden och kunna titta och peka: där är jag, jag gjorde det här och det hände då.

En förskollärare berättar att utevistelsen kräver mer förberedelse om man vill ha material med sig; ”inne kan man ju lätt göra i ordning och ha färdiga material framme, men ute så blir det ju svårare.” Även de huvudmän och förskolor som är vana vid utomhusvistelse har till viss del behövt tänka om och hitta nya sätt att genomföra sin undervisning på. När de delar av undervisningen som vanligtvis bedrivs inomhus ska flyttas ut har förskolorna behövt fundera mer på hur gården och andra utomhusmiljöer kan användas för undervisning. En förskollärare menar att eftersom förskolan var mycket ute även innan pandemin, så är det i sig inget nytt, men nu har de varit tvungna att vara ute och därför behövt reflektera mer kring vad de erbjuder när de är ute. Möjligheterna till undervisning ser annorlunda ut utomhus. Vissa aktiviteter och arbetssätt går att anpassa, medan andra behöver bytas ut:

Vi använde projektor mer förut och jobbade temainriktat. Till exempel när vi jobbade med havet, tittade på filmer om olika havsdjur, använde det som ett verktyg i undervisningen. Men när vi kom ut så var det så här, hur ska vi göra nu. Men sen så spände vi upp ett vitt lakan ute. Man har fått göra anpassningar, vi har tagit ut matematik och språk ut, till skogen.

En rektor menar att det har varit en omställningsperiod och om förskolan bara har tillräckligt med personal, så går det att genomföra ganska mycket av det som är planerat, fast på annat sätt. Flera rektorer och förskollärare lyfter fram att de, i samband med den ökade utomhusvistelsen, har arbetat mer med att dela upp barnen i mindre grupper och upplevt att det kunnat bidra till att höja kvaliteten. De har till exempel samlat barnen i smågrupper i leken eller valt ut några barn. Ibland går man in med en sådan mindre grupp och undervisar inomhus.

En rektor lyfter fram att utepedagogiken ”har fått en rejäl skjuts framåt” under pandemin och att medvetenheten och intresset för hur man kan utveckla och bedriva undervisning utomhus har ökat. En förskollärare berättar också att:

Vi som pedagoger har utvecklats i vad vi kan erbjuda utomhus. Kunnat reflektera mycket kring vår verksamhet, och de barnen som har varit på plats har fått kvaliteten, mycket positivt trots situationen.

Ökad utevistelse kan påverka utbildningen inomhus negativt

Några förskollärare lyfter fram att utbildningen inomhus blivit lidande av den ökade utomhusvistelsen och en menar även att inomhuslärmiljön har blivit lidande. Hen berättar att tidigare när de har varit inne har de kunnat förbereda saker, kunnat lägga ifrån sig det och sedan fortsätta igen. All utomhusverksamhet har dock lett till att de tappat rutinerna inomhus och lägger mindre tid på förberedelse. Även tempot ute tas med in och några förskollärare upplever att barnen är livligare inne än före pandemin, att de behövde börja om på nytt med barngruppen, med rutiner som att prata med ”inomhusröst” och att inte springa inomhus.

Arbetet med barnens digitala kompetens riskerar att komma i skymundan utomhus

Även om det skett en övergång till digitala möten för de förskolor vi intervjuat och att förskolornas personal därmed har fått anledning att förbättra sin digitala kompetens, behöver det inte betyda att barnens digitala kompetens har utvecklats. Flera rektorer och förskollärare menar att arbetet med barnens digitala kompetens har fått stå tillbaka under pandemin eftersom de upplever att utomhusvistelsen försvårar arbetet med digitala verktyg. De tar upp att de tidigare har kunnat arbeta mer med digitaliseringen inomhus och att den har kommit lite i skymundan när det varit mycket utomhusvistelse. En förskollärare berättar att de på förskolan tidigare jobbade mycket med greenscreen och programmering, men att det inte har blivit så mycket av det när undervisningen flyttade utomhus. En annan förskollärare menar att:

Vi försöker arbeta mycket med digitalisering, det är ju svårare ute, vi har inget Wi-Fi som går dit ut och inga elkontakter. Så det får vi försöka göra inne mer.

Vissa barn påverkas av ändrade rutiner och vissa uttrycker oro

Ett par förskolor har märkt att de ändrade hygienrutinerna påverkar barnen. På en förskola har barn i några fall utvecklat en rädsla för virus och bakterier som inte har funnits tidigare. En förskollärare berättar att de ändrade rutinerna kring handtvätt, att barnen inte får ta mat själva och att de inte får ta med saker hemifrån, gör barnen mer medvetna om risker. ”När de leker med varandra kan de säga ’vi får inte kramas’”, säger förskolläraren. Samma förskollärare berättar att barnen i vissa fall har blivit ”tvättpoliser” som har koll på vilka barn som har tvättat händerna och inte. Även snabba förändringar i rutiner och personalförändringar genom exempelvis fler vikarier anges som anledningar till att det i vissa fall blivit en ökad oro i barngruppen.

På frågan om förskolorna under pandemin har sett en oro hos barnen svarar flera förskolor att barnen pratar mycket om covid och ställer frågor. En förskola berättar att barnen har många frågor om döden och att barnen speglar den oro som finns hos vårdnadshavarna. Flera förskolor menar att man ser på barnen i olika

omfattning vilken oro som finns i hemmet. En huvudman uppger att man under pandemin har sett en viss ökning av utagerande beteende hos barn, vilket man tror kanske kan kopplas till stress och oro i hemmen. Andra förskolor uppger att de inte har sett någon ökad oro hos barnen.

Kommunikation med vårdnadshavarna

När det gäller kommunikation med vårdnadshavare har förskolorna valt mellan att ställa om till andra former eller att ställa in. Flera nämner att de till en början ställde in eller sköt upp utvecklingssamtal och liknande, men att de efterhand har ställt om till att vara utomhus eller till att mötas digitalt. Även om förskolan har möjlighet att erbjuda digitala möten så är det inte säkert att vårdnadshavarna har förutsättningar att delta. I ett par intervjuer lyfts det att förskolorna tidigare har sett att vårdnadshavare inte tar del av information i digitala verktyg i någon större utsträckning. Exakt vad detta beror på vet de inte. En annan förskola nämner att de bara har fått positiva reaktioner från vårdnadshavarna gällande digitala möten. De har varit glada att de får möjlighet till att ha samtal och inte bara skriftliga rapporter.

Flera har tänkt om gällande föräldramöten

En förskola som har valt att ställa om berättar att de i höstas hade föräldramöte utomhus i stället för inomhus som de brukar. Föräldrarna delades upp i grupper vilka roterade mellan personal som presenterade olika delar av verksamheten. Till skillnad mot tidigare hade personalen inga Powerpoint-presentationer och för att undvika att deltagarna tog i samma saker valde man bort att bjuda på fika. Samma förskola valde att ställa in det föräldraråd som var planerat i höstas och funderar nu på om det kommande ska hållas digitalt. Föräldraråden är tillfälle för vårdnadshavare att ta upp saker men innehåller även föreläsningar och diskussioner.

I några av intervjuerna framkommer det att förskolor har valt att ställa in sina föräldramöten. En förskola som har valt att inte ha föräldramöten berättar att de i stället har valt att sprida informationen via telefon och informationsutskick. De bedömer att möten utomhus ger en lägre kvalitet på mötet samt att färre vårdnadshavare skulle delta. I och med att dessa möten har ställts in upplever man på förskolan en saknad av den dialog och de gruppdiskussioner som brukar finnas på dessa möten.

Flera förskolor erbjuder digitala utvecklingssamtal

De förskolor som vi har intervjuat har haft olika strategier för genomförande av utvecklingssamtal, men gemensamt för flera är att de i första hand kommer att erbjuda digitala möten för kommande samtal. De som väljer att ha fysiska träffar nämner att det blir i de fall då lokalerna tillåter det och om vårdnadshavare och personal känner sig bekväma med det. Det har även förekommit att utvecklingssamtal har genomförts utomhus. Ett par förskolor berättar att de inte

hade utvecklingssamtal med alla barn under föregående år, utan enbart med vissa grupper. Det gällde exempelvis barn som skulle börja förskoleklass eller där det kändes angeläget att diskutera barnet utifrån särskilda händelser eller behov.

En förskola som nu har valt att ha digitala utvecklingssamtal berättar att det i början fanns en osäkerhet i att hantera tekniken. Det löste de genom att ha tekniskt ansvariga som ordnade med allt inför mötet så personalen som skulle hålla i samtalet bara kunde gå in och sätta sig vid datorn. Vad de hittills har kunnat se som en konsekvens av att mötena är just digitala är att fler vårdnadshavare har kunnat delta, exempelvis vårdnadshavare som arbetar på annan ort. De ser även att fler pappor har deltagit nu än vid de fysiska utvecklingssamtalen. En annan fördel som nämns är att utvecklingssamtalen inte har behövts skjutas upp utan har kunnat genomföras även om det funnits sjukdom i familjen eller liknande som tidigare har varit ett hinder. Det är positivt för verksamheten att samtalen genomförs inom den planerade perioden.

Förskolor upplever försämrad kontakt med vårdnadshavarna

I intervjuerna framkommer det att förskolorna i flera fall upplever en försämrad kontakt med vårdnadshavarna i och med de restriktioner som pandemin har medfört. Samtal som tidigare har kunnat tas vid hämtningar och lämningar har uteblivit eller fått bokas till ett senare tillfälle. När det har funnits begränsningar i antal vårdnadshavare i hallen har de andra stått på kö för att hämta sina barn vilket har lett till en stressande situation som inte tillåter längre samtal. En förskollärare beskriver också att rädslan som fanns hos personalen i början av pandemin gjorde att de knappt vågade prata med vårdnadshavarna, vilket dock har förändrats över tid. De rektorer som vanligtvis vistas i verksamheterna men som nu har begränsat eller helt tagit bort sin närvaro upplever en försämrad kontakt med vårdnadshavarna.

Flera anger att den digitala kommunikationen med vårdnadshavare har blivit viktigare under pandemin. Kommunikation som tidigare har skett vid hämtning och lämning har i vissa fall övergått till att göras digitalt. Genom appar eller digitala plattformar kan förskolorna visa upp delar av utbildningen och undervisningen för att väga upp för att vårdnadshavarna inte längre kan delta i verksamheten eller gå in i lokalerna.

En rektor berättar att personalen har uttryckt att kommunikationen påverkas negativt när vårdnadshavarna både hämtar och lämnar ute på gården. De upplever sämre möjligheter att ta sig tid och berätta om dagen då de har ett större område att överblicka utomhus, med barn att ha tillsyn över. De har heller inte samma möjligheter att visa barnens alster som finns inomhus, vilket tidigare har varit ett sätt att få i gång kommunikationen även då språket hos vårdnadshavarna har varit väldigt begränsat. Deras bedömning är därför att det främst påverkar kommunikationen med vårdnadshavare med annat modersmål än svenska, då de kan ha svårare att ta till sig skriftlig information om verksamheten.

Frånvaro bland personal

Hur frånvaron bland personalen har sett ut under pandemin skiljer sig åt mellan de huvudmän och förskolor som vi har intervjuat. Gemensamma svårigheter som nämns är bland annat ökad frånvaro på grund av att personalen måste vara hemma vid minsta symptom samt att frånvaron blir längre på grund av väntan på testresultat och krav på friska dagar. Förutom personalens egen sjukdom påverkas frånvaron av personal som måste vara hemma med sina egna barn om de uppvisar symptom. Förskolor som har en större andel småbarnsföräldrar bland personalen kan därför påverkas mer av detta.

En huvudman beskriver frånvaro bland personalen som en av de största frågorna som de har arbetat med under pandemin och att de dagligen har följt närvaron bland barn och personal. De har sett att frånvaron har gått upp och ned på de olika förskolorna under pandemin och att när en förskola har blivit drabbad så har den blivit hårt drabbad. En rektor beskriver situationen så här:

Just nu är det ganska lugnt på samtliga förskolor. Men i höstas var mitt område ganska drabbat av mycket personalfrånvaro, speciellt på två av fem förskolor. Ett väldigt, väldigt besvärligt läge. Just nu är det stabilt, men det är också från dag till dag. Förra veckan var det jättemånga av personalen borta på ena förskolan, nästan hälften faktiskt. Och idag är alla på plats så det är stora variationer från vecka till vecka.

Ett par huvudmän upplever att de har varit mindre drabbade av frånvaro bland personalen. Den ena huvudmannen beskriver att smittspridningen var som störst i deras område precis i början av sommaren 2020. Då många medarbetare redan hade planerat att vara lediga, hade de möjlighet att isolera sig och därmed utsätta sig mindre för smittorisk. Samma huvudman säger att de även har sett att frånvaron bland personalen ökade med personalens ålder. Bland de yngsta medarbetarna kunde de till och med se att de hade lägre frånvaro än tidigare år. En annan huvudman säger att de har haft väldigt lite frånvaro i personalen men däremot mycket mer frånvaro bland barnen. Det ledde till att de hade möjlighet att låna ut personal till andra verksamheter. På en mindre förskola som tillhör huvudmannen har dock frånvaro i personalen varit ett problem då de är så få i personalen. Om en eller två ordinarie personal är frånvarande blir det snabbt en stor andel vikarier vilket de beskriver som kämpigt för personalen.

En annan huvudman konstaterar att frånvaron skiljt sig mycket åt mellan deras enheter, och att frånvaron delvis beror på vilken personal som arbetar på respektive förskola. De upplever att vissa tenderar att sjukskriva sig oftare. De har även haft personal som har tillhört riskgrupp och som därför inte har varit på arbetet på ett år.

Risken för smittspridning påverkar hur förskolorna hanterar personalfrånvaro

När det gäller hantering av frånvaro bland personalen beskriver förskolorna balansgången mellan att å ena sidan ha tillräckligt mycket personal och att å andra sidan inte ta in personal utifrån och därmed öka smittorisken. Beroende på hur

frånvarosituationen ser ut på hela förskolan, och hur mycket personalen vanligtvis arbetar tillsammans över avdelningsgränserna, flyttas personal inom förskolan i olika utsträckning. Flera uppger i intervjuerna att de har varit mer restriktiva med att flytta både ordinarie personal och vikarier mellan avdelningar och förskolor under pandemin än tidigare. Det har även varit svårt att få tag på vikarier under pandemin. I den utsträckning det har varit möjligt har de flesta använt sig av fasta vikarier som endast har varit på en eller ett par förskolor. Det har uppstått situationer när samtliga vikarier har varit uppbokade eller sjuka. Då har förskolorna försökt lösa situationen genom att ta in andra vikarier, vädja till vårdnadshavarna att hämta sina barn tidigare eller genom att flytta personal mellan avdelningar eller mellan förskolor. En rektor berättar att när de har flyttat personal så har det varit för en längre tid för att undvika att personal flyttas runt för mycket. De har gjort en översyn av nya placeringar en gång i veckan. I några intervjuer framkommer det även att huvudmän och rektorer har haft möjlighet att anställa extra personal för att täcka upp i verksamheterna.

I ett par intervjuer beskrivs det att vikarieanskaffningen har försvårats under pandemin beroende på vilka grupper förskolan tidigare har haft som vikarier. Till exempel nämner en förskola att man tidigare har använt sig av pensionärer och då dessa har tillhört riskgrupp under pandemin så blev den gruppen av vikarier inte längre aktuell.

Frånvaro bland personalen försvårar planeringen och begränsar undervisningen

Den ökade personalfrånvaron till följd av pandemin har i många fall påverkat undervisningen vid de förskolor vi har intervjuat. Flera rektorer nämner att de i samtal med personalen framfört att omsorgsbiten är det viktiga när personal är borta, att undervisningen får stå tillbaka.

Jag tror fokus blir att hålla smittan ute så resten får vara, 'det där är inte så viktigt så det kan vi ta sen'. Det enda är ju att man ska överleva pandemin. Jag säger till personalen att det viktigaste är att hålla rutinerna och ser till att ni får en bra dag med barnen. Vi kommer kunna jobba på sen men nu gör vi så här.

Det är också vanligt att planeringen för dagen behöver göras om på grund av personalfrånvaro. Ibland går det ändå att genomföra det som var tänkt, fast i en annan form, till exempel att det som var tänkt att göras i skogen görs på gården i stället. En förskollärare beskriver det så här:

Men samtidigt så - utbildningen och undervisningen fortgår ju hela dagen, man tar tillvara på varje situation om det så är påklädning eller matsituation. Allt det är någon form av undervisning. I dukningen får du in matematik, det fortgår hela tiden men är man kort om folk så tar omsorgen över. Så är det ju eftersom vi har så många små.

Flera rektorer tar upp att man, på grund av personalfrånvaro eller restriktioner, återkommande har behövt ställa in aktiviteter helt. Här nämns bland annat sångstunder, musei- och biblioteksbesök och rörelse i gymnastiksal. Även då vikarier finns på plats kan de inte alltid ersätta ordinarie personal. En rektor beskriver det på följande sätt:

Till exempel om vår äldsta avdelning ska vara i skogen en hel dag, ska göra lunch i skogen, ska göra vissa planerade aktiviteter som ligger i deras plan för läsåret, så är det två personal borta och man har en vikarie, då känns det inte bra att gå till skogen med en så stor grupp och laga mat över öppen eld med risker och sådär. Ok, då är man där på förmiddagen och går hem och äter lunchen som vanligt. Då har man tappat mycket av det som var tänkt men man har gjort det bästa av situationen.

Några framhåller att det kan upplevas som ett misslyckande om man inte har kunnat genomföra de projekt och processer man hade tänkt. ”Jag uppfattar att man känner att man inte har lyckats uppnå den kvalitet man hade önskat under den här tiden.” säger en rektor. Personalbrist har ibland också lett till att man har prioriterat bort planeringstid eller tid för dokumentation eller reflektion.

Det framkommer också att personalfrånvaron på några håll har lett till att man har behövt prioritera aktiviteter för 5-åringarna som ska börja förskoleklass framför de yngre barnens aktiviteter. En förskollärare berättar att de vanligtvis arbetar med tvärgrupper där barn i samma ålder träffas från olika avdelningar. När frånvaron bland personalen har varit hög har de inte upplevt det som hållbart att avsätta en i personalen för dessa grupper och de har därför lagt tvärgrupperna på is.

Frånvaro bland barn

De flesta förskolor vi har intervjuat såg en ökad frånvaro av barn framför allt under våren och sommaren 2020, både vad gäller antalet barn som var frånvarande och längden på frånvaron. Samtliga förskolor beskriver att de har ett antal barn som under pandemin har varit borta under längre perioder, i veckor eller månader. Flera av förskolorna uppger att fler barn har varit närvarande under hösten, i många fall även de som var frånvarande länge under våren och sommaren. Detta har ibland satt stor press på verksamheten i de fall det har sammanfallit med att många i personalen i stället varit sjuka.

En huvudman beskriver att de har haft en hög frånvaro av barn under i stort sett hela pandemin och att situationen vid intervjutillfället (mars 2021) var lite bättre men att frånvaron fortfarande var hög. Vid intervjutillfället var fler än en tredjedel av barnen i ett av huvudmannens rektorsområden frånvarande, varav en majoritet var lediga och endast ett mindre antal var sjukanmälda. Huvudmannen berättar att de ser att frånvaron speglar smittspridningen i kommunen. Även andra förskolor beskriver att frånvaron ofta ökar vid lokal smittspridning, i kommunen eller på själva förskolan.

Flera orsaker till frånvaron

Förskolorna uppger flera faktorer som man ser som orsaker till den ökade barnfrånvaron, som både har bestått av sjukfrånvaro och frånvaro av andra anledningar. Flera förskolor beskriver att barnen har varit hemma med mildare symptom än innan pandemin på grund av de restriktioner som funnits, samt att det dröjt mer innan barnen kommit tillbaka. Detta har gjort att barn har varit hemma längre utan att nödvändigtvis vara mer sjuka än något annat år. Förskolorna har

också oftare bett föräldrar komma och hämta barn som har fått symptom under dagen. Flera framhåller samtidigt att eftersom barnen numera inte kommer till förskolan med sjukdomssymptom, och att de är mer noga med hygien, har de färre sjuka barn i verksamheten. ”Nu är barnen piggare och gladare när de är på förskolan”, säger en rektor.

Förskolorna beskriver också att barn har varit frånvarande av andra anledningar än sjukdom. Samtliga förskolor berättar att det har funnits vårdnadshavare som har varit oroliga och i vissa fall även har hållit sina barn hemma på grund av oro för smitta. Några beskriver att man tycker sig se att frånvaron hänger ihop med socioekonomisk status, till exempel att arbetslösa har större möjlighet att ha barnen hemma, eller omvänt att de som jobbar hemifrån kan ha barnen hemma.

Vi jobbar hårt för att få barnen att komma till skolan, man har tyckt att man skyddar sina barn bättre genom att hålla dem hemma. I förskolan kan vi ju inte säga att ”ni ska komma”. Och det är lite så också att annars har vi brukat vara bättre på att följa upp när vi ser mycket frånvaro bland barnen men den här tiden har vi inte märkt med att uppmärksamma det utan det har kanske också varit en nödvändighet för att vi ska klara verksamheten för de som är på plats, att några stannar hemma. Och då tänker jag det är väl troligt att det är de som behöver oss mest som kommer minst.

Ett par förskolor beskriver att de barn som varit hemma längst är de där föräldrarna tillhör riskgrupp, till exempel de som ska få syskon och där föräldrarna har valt att ha barnet hemma på grund av oro för smitta inför och efter förlösningen. Ett par andra förskolor har sett att oron är störst bland föräldrar som har annat modersmål än svenska. I ett par fall nämns att några vårdnadshavare har haft sina barn hemma mer av hänsyn till förskolan, till exempel om man har hört att det har varit många i personalen borta.

Oron hos vårdnadshavare tycks på flera håll ha varit störst i början av pandemin och flera beskriver att många av dessa barn idag är tillbaka i förskolan. ”Man kan inte hålla barnen hemma hur länge som helst” säger en förskollärare.

Frånvarons konsekvenser för barnen

Flera förskolor beskriver att de känner oro för de barn som har varit hemma länge och ofta. När det gäller barnen som går sista året på förskolan innan de börjar i skolan finns det hos några en oro både vad gäller kunskap och sociala aspekter. ”Det blir inte bra om man har vant sig att bara vara hemma. Jag är orolig för att vi får hemmasittarelever på lång sikt om vi har många familjer som låter bli att komma” säger en rektor. En annan rektor uttrycker oro gällande yngre barns språkutveckling och om det kan vara så att de läser färre böcker eller jobbar mindre aktivt med språk hemma än vad de hade gjort om de hade varit i förskolan. På en förskola uttrycks att de barn de upplever har påverkats mest av pandemin är just de barn som har varit hemma länge, och då särskilt barn som inte har svenska som modersmål, eftersom de i vissa fall har behövt ”börja om” med svenskan när barnen kommit tillbaka.

Några förskolor nämner att barnens förståelse för förskolans rutiner påverkas och att de upplever att det i vissa fall nästan behövs en ny inskolning för barn som

varit hemma länge. Ett par förskolor lyfter att barnens sociala aspekter ibland har påverkats av en lång tids frånvaro, till exempel hur barnen bemöter varandra när de leker.

Kontakt med vårdnadshavare vars barn varit hemma länge

De allra flesta av de intervjuade förskolorna beskriver att de aktivt har kontaktat och kommunicerat med vårdnadshavare som av olika anledningar har valt att hålla sina barn hemma. I de flesta fall har det handlat om att försöka hitta lösningar där till exempel barnet kan vara med utomhus eller under kortare stunder av dagen. En förskola berättar att de har skickat hem ”lite pyssel” till de barn som varit hemma länge. Några beskriver att de har haft en rutin kring kontakt med vårdnadshavarna där de efter en viss tids frånvaro (och med jämna mellanrum) hör av sig för att prata om varför barnet är hemma och när och hur barnet ska komma tillbaka. Ett par förskolor beskriver också att de samarbetar med socialtjänsten kring barn som har varit borta från förskolan under långa perioder, på samma sätt som det görs i grundskolan, eftersom de har sett att det i vissa fall är familjer där det även finns sociala problem och skolfrånvaro.

...men visst finns det sådana familjer där barnen skulle ha behövt vara i förskolan, där vi ser att vi har varit barnens trygga punkt och där vi ser att de har varit borta mycket under pandemin.

Barn i behov av stöd

Enligt förskolans läroplan ska förskolan särskilt uppmärksamma barn som av olika anledningar behöver mer ledning och stimulans eller särskilt stöd. Alla barn ska få en utbildning som är utformad och anpassad så att de utvecklas så långt som möjligt. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans ska få detta utformat utifrån sina egna behov och förutsättningar.¹⁷

Barn kan någon gång under sin förskoletid stöta på svårigheter och under en kortare tid behöva någon form av stöd. Andra barn behöver stöd kontinuerligt under hela förskoletiden på grund av sjukdom, sociala förhållanden, funktionsnedsättning eller svårigheter att tillgodogöra sig verksamheten av andra orsaker.¹⁸

Ändrade arbetssätt kan ha påverkat både positivt och negativt

Samtliga intervjuade förskolor uppger att verksamheten och undervisningen på olika sätt har påverkats av de anpassningar de behövt göra på grund av pandemin, men bilden av i hur stor utsträckning detta har påverkat arbetet med barn i behov av stöd är inte helt samstämmig. Ett par av förskolorna uppger att de inte ser att det arbetet har påverkats eller försvårats i någon större utsträckning. Andra lyfter förändringar som de tror har inverkat särskilt på barn som är i behov av särskilt

¹⁷ Läroplan för förskolan, Lpfö18.

¹⁸ Skolverket (2017). *Måluppfyllelse i förskolan*. Skolverkets allmänna råd med kommentarer.

stöd. Det finns även förskolor som framhåller att barn i behov av stöd påverkas särskilt mycket av ändrade rutiner och förändringar i personalgruppen och barngruppen, till exempel fler vikarier och ändrade storlekar på barngrupper. Sådana förändringar kan öka otryggheten, särskilt för en del barn som har behov av stöd.

Ett par av de intervjuade menar att det faktum att det periodvis varit färre barn i verksamheten, samt att de i vissa verksamheter av praktiska skäl under pandemin har delat in barngruppen i mindre grupper, har varit positivt för barn i behov av stöd eftersom de ofta kan gynnas av lite lugnare tempo. En av de intervjuade tror att den ökade utevistelsen kan vara negativ för vissa barn i behov av stöd då det är mycket som kan vara distraherande utomhus, medan några andra uppger att ökad utevistelse tvärtom har varit positivt för dessa barn eftersom det innebär ett större fysiskt utrymme. En rektor uppger att det blir färre konflikter då barnen får ”mer svängrum” utomhus. Flera betonar samtidigt att arbetet utgår från det enskilda barnets behov av stöd, och att de barn som till exempel har en resursperson kan gå in om det upplevs som negativt att vara ute mycket, eller vice versa. En förskollärare berättar att arbetet med bildstöd och aktivitetstavla har försvårats något under pandemin då undervisningen bedrivits utomhus och material kan blåsa bort.

Personalfrånvaro påverkar arbetet med barn i behov av stöd

Flera av de intervjuade lyfter att arbetet med barn i behov av stöd framför allt har påverkats av personalfrånvaro och bristen på kontinuitet när ordinarie personal är frånvarande. Ett par av de intervjuade uppger att när ordinarie personal har varit borta har de inte alltid kunnat fullfölja de handlingsplaner de haft för vissa barn i behov av stöd, eller att de i vissa fall har fått prioritera bort tid som förlagts särskilt till ett eller flera barn i behov av stöd. En av förskolorna framhåller att arbetet med de barn som redan har en resurs eller tydlig handlingsplan inte har påverkats negativt utan har fortsatt oförändrat under pandemin. Det som däremot har påverkats är arbetet med de barn som på olika sätt behöver extra stöd och tid av personalen, men som inte har en särskilt tillsatt resurs eller planerad tid. Enligt intervjuerna kan det till exempel vara svårt för att få tid till sådant extra stöd när ordinarie personal är frånvarande och den personal som är på plats måste ta ett större ansvar över både barngrupp och till exempel handledning av vikarier.

Det bara blir så tyvärr, ordinarie personal får jobba hårdare för att kunna uppmärksamma de här barnen. De känner barnen och vet vilka behov de har men de kanske inte räcker till alla barnen. Tyvärr går det inte att göra så mycket åt det utan bara hoppas att det blir ordning och reda igen när den ordinarie personalen kommer tillbaka, att de känner trygghet.

Respondenterna menar vidare att när det gäller barn som har behov av stöd i det sociala samspelet kan bristen på (framför allt ordinarie) personal påverka även de övriga barnen och hela barngruppen. Om inte personalen har tid att förekomma situationer som lätt kan uppstå kring vissa barn kan det bli fler konflikter och ibland utagerande beteende. Det handlar således inte bara om antalet personal

som finns närvarande utan också om vilken personal som barnen känner sig trygga med och som känner barnen.

Men gråzons-barnen, de som kanske inte har en handlingsplan men ändå behöver så stor vägledning och stöd utav ordinarie personal, de har blivit lite mer oroliga när det kommer vikarier som kanske inte ger dem det stöd de behöver för att klara av dagen på ett bra sätt.

Arbete med specialpedagog har i vissa fall försvårats

Flera förskolor beskriver att möten och handledning med specialpedagog framför allt har skett digitalt under pandemin och att specialpedagogerna av smittoskäl sällan, eller inte alls, kommit ut till förskolan för att göra observationer i barngrupp. På ett par av förskolorna har specialpedagogen inte alls varit på förskolan under pandemin och på ett par förskolor har hen gjort besök endast i undantagsfall, men då framför allt gjort observationer utomhus och på avstånd. Detta beskrivs av några som negativt och att arbetet har försvårats då specialpedagogen exempelvis inte har kunnat observera barnets samspel med andra. I något fall har de satt upp en kamera för att möjliggöra observation av samspel inomhus. En rektor menar att en positiv effekt av att handledningen nu sker digitalt är att specialpedagogen slipper resorna mellan förskolorna och därför hinner handleda fler i personalen.

Huvudmännens och rektorernas stöd till förskolorna

Huvudmännen ansvarar som arbetsgivare för förskolans arbetsmiljö samt för att Folkhälsomyndighetens allmänna råd och föreskrifter om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 följs på förskolan.¹⁹ Huvudmännen behöver därmed ge personalen förutsättningar att följa de allmänna råden och föreskrifterna, genom att till exempel ge möjlighet att hålla avstånd på arbetsplatsen, delta i möten digitalt och utföra annat arbete hemifrån där det är möjligt.

Förskolorna efterfrågar stöd i kommunikationen med vårdnadshavare

Samtliga huvudmän lyfter fram att förskolenheterna har efterfrågat information om, och tolkning av, Folkhälsomyndighetens råd och rekommendationer, samt stöd i att kommunicera dessa till vårdnadshavare. När nya riktlinjer har kommit har det funnits ett behov av att snabbt få stöd i hur dessa ska tolkas. Ett exempel som tas upp av flera huvudmän är diskussioner med vårdnadshavare om hur länge barn ska stanna hemma om de har symptom på covid-19, samt bedömningar av när ett barn kan lämnas på förskolan med lätta symptom. En huvudman berättar att både rektor och personal behövt mycket stöd i diskussionerna med

¹⁹ Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m. (HSLF-FS 2020:12)

vårdnadshavare om när ett barn är friskt, speciellt efter sommaren och de nya restriktionerna gällande att lätt snuva är okej; ”men vad är lätt snuva?”.

En annan huvudman uppger att det funnits ett särskilt behov av att gå in och stödja rektorerna i samband med att rekommendationerna om familjekarantän lämnades. När det gäller hur delaktiga de varit i kontakterna med vårdnadshavare skiljer det sig mellan de huvudmän vi har intervjuat. Samtliga huvudmän uppger dock att de har varit delaktiga i att antingen ta fram information till vårdnadshavare om riktlinjer för att minska smittspridning, eller att granska informationen innan den lämnas ut till vårdnadshavare. Det händer också att huvudmännen har kontakt med vårdnadshavare, men främst handlar det om att ge stöd till förskolorna i deras diskussioner med vårdnadshavare. Rektorerna berättar att de på olika sätt försöker stötta personalen när de behövt hjälp i diskussionerna med vårdnadshavare, exempelvis genom att uppmuntra personalen till att hänvisa vårdnadshavarna till rektorerna i stället för att själva ta diskussionerna.

Behov av snabba och tydliga svar från rektor och huvudman

Flera av de intervjuade nämner att det är viktigt att rektor eller huvudman är tillgängliga för att besvara frågor om rutiner och diskutera beslut som behöver fattas i kontakterna med vårdnadshavare. Det har varit viktigt att hjälpa rektorer och personal att känna att de vet vad som gäller här och nu och att de har ledningens stöd i de tolkningar de gör i diskussioner med vårdnadshavare. Samtidigt som det funnits ett behov av tydliga riktlinjer från huvudmannen, behöver också riktlinjerna i vissa fall vara så flexibla att de fungerar för förskolor med olika förutsättningar. En huvudman som i de gemensamma risk- och konsekvensanalyserna föreslår hämtning och lämning utomhus, lämnar även utrymme för lokala anpassningar. På en förskola som saknar en gård kan det till exempel saknas alternativ till att hämta och lämna inne i förskolan. Några huvudmän nämner även att rektorerna efterfrågat att huvudmannen står som avsändare när vårdnadshavare får information om riktlinjer kopplat till pandemin, eftersom de menar att de då tas mer på allvar av vårdnadshavarna. En rektor berättar att ”...det handlar jättemycket om rätt information, tydlig information, trygga personalen. Att de ska känna sig skyddade. Att det är en trygg arbetsmiljö att befinna sig i.”

Flera huvudmän och rektorer berättar om hur de hanterade den osäkerhet som rådde i början av pandemin. De ställdes inför en situation som de inte varit med om tidigare, och behövde testa sig fram. En huvudman berättar att i början av pandemin följde inte vårdnadshavarna förskolans riktlinjer vilket ledde till att pedagogerna fick vara lite ”corona-poliser”. Nu har de lärt sig av detta och formulerar tydligare riktlinjer där *ska* ersätter *bör*: ”ni ska inte gå in på förskolan, ni får gå in en i taget i hallen”.

En huvudman berättar att man har tagit fram skyltar med information till vårdnadshavare med information på olika språk. En annan huvudman tar upp att behovet av tolkresurs, för att kunna tolka och lämna information på alla språk, har ökad i samband med pandemin.

Rutiner tas fram på olika nivåer i organisationen

Flera av de huvudmän vi intervjuar tar upp att de tagit fram olika rutinbeskrivningar för att underlätta för förskolorna, exempelvis hygienrutiner och rutiner i händelse av att förskolan behöver stängas ned en period. En huvudman uppger att de försökt stödja med allt runt omkring så att personalen kan ägna sig åt kärnuppgiften. Det är en inställning som återkommer hos flera av de huvudmän och rektorer vi intervjuar.

Alla huvudmän tar inte själva fram rutiner och information till vårdnadshavarna. En huvudman berättar att rektorerna i stället arbetar med att sprida exempel som rektorer har tagit fram (efter att de godkänts av huvudmannen). Någon huvudman har en sida på intranätet där rektorerna själva lägger upp exempel som de andra rektorerna kan ta del av och använda i sin verksamhet.

En huvudman berättar att rektorerna har efterfrågat att få ta del av de löpande risk- och konsekvensanalyser som genomförs på huvudmannanivå under pandemin för att använda dem i det lokala arbetet där de kan anpassa dem till lokala förhållanden, i stället för att börja från noll.

Det har funnits behov av andra typer av stöd

Huvudmännen och rektorerna berättar att de på olika sätt försöker uppmärksamma personalen, visa att de vet att personalen har kämpat. ”Vi försöker finnas där som stöd och heja på, lite mer än vad vi brukar göra” säger en huvudman. En rektor berättar att det både under våren och när barnen kom tillbaka efter sommaren var en väldigt orolig tid och att rektorn vid dessa perioder därför var väldigt mycket ute på förskolorna för att ge stöd till personalen. ”Man fick inte så mycket gjort alla gånger utan det var mycket att prata, sitta i personalrummet, kanske köpa extra fika.” Hos en huvudman har personalen fått en så kallad corona-bonus, och ett presentkort. En huvudman berättar att personalen under pandemin har fått digitala enheter så att de kan arbeta hemifrån, på sin planeringstid till exempel. I det fallet har man även lagt om scheman så personalen har planering på förmiddagen eller eftermiddagen. En annan huvudman har gett personalen möjlighet till en ledig dag. En huvudman nämner också att man satt in extra stödsamtal med anledning av oro i vissa arbetslag. De flesta förskollärare vi intervjuar uppger att de är nöjda med det stöd som de får av rektor och huvudman, men några menar att ledningen kunde ha gjort mer för att stödja personalen. En förskollärare beskriver det så här:

Vid personalbortfall har vi fått lösa dagarna, pussla ihop, flytta runt våra scheman, göra turbyte, se till att allt löser sig... hade önskat mer stöd av ledningen. Har fått pussla mycket för att lösa det. Sen om vi absolut inte skulle kunnat lösa det hade de hoppat in och hjälpt oss.

Huvudmän berättar också att de vid hög personalfrånvaro har beslutat att stödja förskolorna genom att minska vistelsetiden för barn med föräldralediga eller arbetslösa föräldrar. Det förekommer även att huvudmannen tar på sig att gå ut med en allmän vädjan till föräldrarna om att hålla sina barn hemma under en

kortare period. Rektorer har också en viktig uppgift i att stödja personalen när de behöver prioritera bland sina arbetsuppgifter. En rektor beskriver det så här:

Det jag har sagt då, det viktigaste har varit, undervisningen och omsorgen är ju två delar som är lika viktiga hos oss annars såklart, men här har ju jag också tryckt på att omsorgsbiten får vara viktigast den här tiden när det har varit mycket folk borta och då har jag också gjort, de har kunnat skriva i vår mall för systematiskt kvalitetsarbete att när de inte har kunnat genomföra det som vi har planerat, av pandemin eller att folk har varit borta, så har de bara skrivit det då att det här har inte funkat.

Flera rektorer upplever att de tappar insyn i utbildningen på förskolorna

När det gäller rektorernas insyn och deltagande i verksamheterna på plats ser det olika ut bland de huvudmän och förskolor som vi intervjuat. Rektorer har olika förutsättningar att vara närvarande i förskolorna, beroende på till exempel om de ansvarar för en eller fler förskolenheter. I några fall arbetar rektorn i huvudmannens lokaler. Flera rektorer berättar att de under pandemin har arbetat hemifrån i större utsträckning än tidigare. Några rektorer (samtliga ansvariga för flera förskolor) berättar att de under pandemin sällan besöker förskolorna. I den mån det sker så sker besöken oftast utomhus för att undvika eventuell smittspridning. Verksamhetsbesöken ersätts med digitala möten med personalen, och i vissa fall även med barngruppen. En rektor menar att den minskade fysiska närvaron leder till att kontakten med vårdnadshavarna blir sämre.

Även om de flesta rektorer lyfter fram vikten av att vara närvarande ute på förskolorna har de agerat på olika sätt för att hålla kontakten med personalen och barnen vid förskolorna. En rektor som är ansvarig för flera förskolor berättar att ledningsgruppen kommit fram till att det är viktigt att någon i ledningen finns på plats i förskolorna, eftersom medarbetarna är på plats. För att inte öka risken för smittspridning mellan avdelningar är rektorn inte själv ute bland förskolorna, utan det är i stället biträdande rektorer och förste förskollärare (som också sitter i styrgruppen hos denna huvudman) som är ute på sina förskolor. En rektor berättar att hens mål är att vara i förskolan en gång om dagen och säga hej, men att det sedan oktober 2020 varit starkt begränsat även om det förekommer besök på plats i vissa fall. Flera rektorer uttrycker frustration över att inte ha den insyn och närvaro i verksamheterna som de är vana vid sedan innan pandemin. En rektor som ansvarar för flera förskolor beskriver det så här:

Jag blir inte så närvarande chef som jag önskar vara. När jag kommer och träffar personalen säger de vad roligt att du kommer och har miljoner frågor till mig. Så att visst tappar man, men man får hitta andra vägar; Teams, telefon, gå till förskolan när de är utomhus.

Samtliga rektorer berättar att deras arbetsuppgifter som rektor har förändrats under pandemin och i flera intervjuer framkommer att nya arbetsuppgifter också har lett till en ökad arbetsbelastning. Här nämns framför allt samtal och diskussioner med vårdnadshavare, tolkning och utskick av nya restriktioner, vikarieanskaffning samt ökat behov av stöd till personal vid stress eller oro. Flera framhåller att det varit en utmaning att få ut och implementera nya riktlinjer.

Alla dessa etiska dilemman har varit oerhört betungande. Man ska tolka, man ska förstå. Jag har ibland haft föräldrarna i luren, tagit upp dokumentet från regionen, så har vi läst tillsammans och tolkat. Så här tolkar vi det. Så här gör vi vår bedömning. Oerhört betungande.

Detta har också tagit tid från ordinarie arbetsuppgifter. En rektor framhåller att det nu finns mindre tid till pedagogisk utveckling och att jobba praktiskt med personalen.

Övergången till digitala möten skapar nya möjligheter

Flera av rektorerna uppger att situationen med pandemin lett till en tätare kontakt inom organisationen, om än inte fysisk. En rektor berättar att hen sitter mer i möten nu än innan pandemin, men att det till största del är digitala möten det handlar om. Samtliga huvudmän som vi intervjuat har gjort förändringar när det gäller möten med ledningsgruppen och/eller med personalen. Flera huvudmän och rektorer uppger att de inom ledningen träffas oftare än innan pandemin, för att diskutera åtgärder eller sprida information relaterat till pandemin. Hos några huvudmän håller de dock inte dessa möten lika ofta i det skede vi nu befinner oss i (mars 2021), bland annat på grund av att de anser att läget inte längre är lika osäkert. En huvudman berättar att en skillnad mot innan pandemin är att de nu har flera korta avstämningar och därmed kan agera även emellan de återkommande mötena som finns sedan tidigare. Det digitala formatet kan också förenkla för rektorer som ansvarar för flera förskolor att samla hela personalen till informationsmöten, vilket kan öka möjligheten för huvudmannen att medverka.

Huvudmännens förutsättningar att stödja rektorerna varierar

En rektor för en förskola som är en del av en större organisation (en kommun eller en större enskild huvudman) har andra möjligheter till stöd jämfört med till exempel en rektor som är verksam hos en huvudman med enbart en förskola. Så här beskriver en rektor fördelarna med att vara en del av en större organisation:

Vi är en stor organisation med många förskolor. Det gör att man behöver inte sitta själv som rektor och uppfinna allting. Här har man hjälp av varandra också. En skriver en mall som alla kan använda sen. Många sådana saker som förenklar när man är en stor organisation. Runt Covid har vi gemensamma riktlinjer som kommer från ledningen som ska informeras ut. Säg att jag får det första fallet av Covid, då skriver jag ett brev som godkänns av ledningen och som alla kan använda sen. Alla behöver inte skriva en stoppskylt och vilka riktlinjer vi har utan det kommer ut så man bara kan trycka ut det på alla förskolor.

En rektor hos en mindre huvudman menar att:

Det är både en fantastisk favör att driva en liten enhet som är fristående, men det är också fantastiskt svårt. Det har både fördelar och nackdelar. När det är tufft som det är nu så saknar jag de stöd som finns i en kommun. Det är en stor grej, att man känner sig ensam som skolledare i alla beslut...

För enskilda huvudmän kan även samarbete med kommunen kring information och riktlinjer vara ett viktigt stöd. Några av de huvudmän vi intervjuat har ett samarbete med den eller de kommunerna som huvudmannens förskolor är placerade i, som innebär att de får ta del av den information och de riktlinjer som

skickas ut till kommunala förskolor. En huvudman berättar att de har tagit det bästa från den informationen och spridit den vidare till sina förskolor och vårdnadshavare. Samma huvudman berättar att de har fått ett bra stöd av många (men inte alla) av de kommuner där de bedriver förskoleverksamhet i. En kommunal huvudman berättar att kommunens stödlinje för frågor gällande pandemin även är öppen för fristående förskolor. En annan (enskild) huvudman berättar att det dröjde till våren 2021 innan de fick ta del av den information som kommunen skickar ut till sina förskolor.

Arbetsmiljö

När det gäller personalens arbetsmiljö har den påverkats av olika faktorer under pandemin. De arbetsmiljömässiga påfrestningar som de intervjuade förskolorna framför allt lyfter fram är personalfrånvaron och hanteringen av den samt tolkningen av symptom och restriktioner. Samtliga förskolor beskriver, i varierande grad, att verksamheten har påverkats av detta och att arbetet på flera håll har upplevts som mer slitsamt. Flera framhåller att många är trötta och några oroar sig för hur personalen ska klara av ett fortsatt ansträngt läge under lång tid.

Diskussioner om restriktioner har ibland tagit mycket energi och tid

Flera av förskolorna uppger att många vårdnadshavare har varit positivt inställda till de anpassningar som förskolorna behövt göra, men de flesta har också fått in klagomål från vårdnadshavare kopplat till anpassningar och restriktioner. Förutom missnöje kring bedömning av symptom (att barn skickas hem med symptom), nämns även klagomål gällande familjekarantän (att barn inte får komma till förskolan när andra i familjen är sjuka), hämtning och lämning utomhus, att det blir stressigt när bara en vårdnadshavare får vara i hallen vid hämtning samt att barnen vistas för mycket utomhus när det är kallt.

Flera av förskolorna uppger att kommunikationen och ibland diskussionen med vårdnadshavare kring restriktioner och tolkning av symptom har lett till en ökad arbetsbelastning och påverkan på arbetsmiljön, både för personalen och för rektorer/biträdande rektorer. Diskussionerna har tagit både tid och energi från det ordinarie arbetet, inte minst eftersom personalen också själva ofta måste tolka och förstå symptom och restriktioner. ”Det går åt otroligt mycket energi att få det här att rulla. En större psykosocial arbetsbelastning för personalen”, säger en rektor.

På de flesta förskolorna har rektorn eller huvudmannen skickat ut gemensam information om bland annat riktlinjer vid symptom. En huvudman berättar att de har tagit fram ett beslutsträd för hur man ska tolka symptom. Flera rektorer har också bett personalen att hänvisa vårdnadshavare till rektorn vid större diskussioner, men många uppger att personalen trots det får ta många mindre diskussioner i den dagliga dialogen med vårdnadshavare.

Den vanligaste typen av diskussion som har uppstått är enligt flera av förskolorna diskussionen kring symptom och om barn ska vara hemma eller på förskolan. Flera förskolor uppger att vårdnadshavare, framför allt i början av pandemin, har ifrågasatt när förskolepersonal har ”ringt hem” barn som enligt förskolepersonalen har symptom som vårdnadshavarna tolkar som till exempel allergi eller annat. En rektor säger:

Många vårdnadshavare försöker få mig att säga att deras barn kan vara i förskolan men det kan jag ju aldrig, jag är inte sjukvårdsutbildad. Är man sjuk ska man inte komma till förskolan, punkt slut. Men det är klart vi har fått brottas mer. Jag förstår föräldrar vars barn skickas hem gång på gång med snor och hosta. De kanske är allergiska, vad vet jag? Vi kan ju bara gå utefter det vi ska göra.

Några uppger också att personalen ibland har upplevt diskussionerna med vårdnadshavarna som otrevliga och ibland obehagliga. I några fall har förskolorna bjudit in vårdnadshavarna till extra informationsträffar eller på föräldramöten tagit upp frågan, för att försöka nå gemensam förståelse. En rektor berättar:

De har betett sig ganska otrevligt mot pedagogerna fast de har hänvisat till Folkhälsomyndigheten... Vi har fått gå ut med mer information, pratat med vårdnadshavarna och sagt till pedagogerna att de inte behöver ta den diskussionen utan be vårdnadshavarna ringa mig i stället. Vi har stöttat varandra i det hela. Pedagoger tycker inte att det är deras jobb att vara någon form av polis och skicka hem när näsor rinner.

Oro för smitta är vanligt bland personalen

Samtliga förskolor uppger att det finns oro för smitta i personalgruppen, men att det samtidigt varierar i stor utsträckning mellan individer, ofta beroende på om de själva är i riskgrupp eller inte. Några uppger att personal under vissa perioder har sjukskrivit sig på grund av oro och rädsla och en rektor uttrycker oro över att äldre medarbetare ska välja att gå i pension i förtid på grund av pandemin. På några förskolor beskrivs oron bland personalen som väldigt stor. En huvudman berättar att de är oroliga för personalens mående, eftersom de under så lång tid har burit på en stor oro och haft en påfrestande arbetsmiljö. Där har stödsamtal satts in som en förebyggande insats för personalen. En rektor säger att de inte har så mycket åtgärder att ta till, men säger att de har varit generösa med att köpa in skyddsutrustning till personalen. Flera beskriver också att det har varit påfrestande för förskolepersonalen att följa diskussionerna om små barn smittar eller inte och att det har varit svårt att veta hur de ska arbeta i förskolan. ”Många inom förskolan, och skolan också, har ju tänkt så här att ’alla nya rekommendationer som kommer, det gäller ju aldrig oss’. Vi ska fortsatt gå till jobbet, vi ska fortsätta bli utsatta.” säger en rektor. Flera av de intervjuade beskriver att det i förskolan inte är möjligt att hålla distans till barnen, vilket kan öka oron när den rådande rekommendationen har varit att hålla distans. En förskollärare berättar att hennes rädsla för smitta har påverkat hur hon är med barnen och att hon väljer att inte vara nära barnen på samma sätt som tidigare.

Diskussioner med vårdnadshavare om symptom har enligt några av de intervjuade ibland hängt ihop med hur man som individ tolkar riktlinjer och om man har en stor oro. ”En del personal lägger jättemycket tid på [diskussioner] för att de är

rädda, andra är inte alls rädda, det ser jätteolika ut”, säger en rektor. En huvudman berättar att några i personalgruppen har blivit ”snorpoliser, men att de har hittat former för att stämma av med en kollega om man misstänker symptom hos barn innan man ringer vårdnadshavare. En rektor säger att de har fått jobba med att personalen också ska lyssna på föräldrarna när det gäller symptom, så att de hittar en balans och inte skickar hem ”för lätt”. Rektorn menar att de där numera ser en skillnad mot tidigare, då de skickade hem barn snabbt eftersom man var orolig och ville följa rekommendationer.

Sen gäller det att ha lite is i magen. Vi som lever i ett vintersamhälle, när vi har varit ute så är alla lite snoriga när man kommer in. Det är också en tolkningsfråga – vad är normalt och vad är förkylning? Man ringer inte för första lilla snordroppe när man har varit ute. Det gäller också hur nitisk man är som personal.

Personalfrånvaro leder till förändringar i arbetstid och arbetsuppgifter

I intervjuerna beskriver flera att det sliter på personalen att hela tiden behöva tänka om och hitta nya sätt att arbeta. På grund av stor frånvaro av personal, och ibland barn, kan såväl arbetstider som arbetsuppgifter ändras snabbt, till exempel när de ibland måste slå ihop barngrupper, avdelningar eller ändra planerade aktiviteter. ”Sen har vi blivit mer sammansvetsad som personal i och med att vi kommunicerar mycket mer och känner varandras barn” säger en förskollärare på en förskola där de ofta har fått fördela om barnen och personalen på grund av frånvaro. Rektorn på en annan förskola berättar att personalen ofta får skifta arbetsuppgifter och ibland avdelning beroende på hur frånvaron ser ut en viss dag, vilket innebär att de alltid måste ha en ”plan b”. Flera beskriver också att det har varit tyngre för ordinarie personal när det gäller ansvar över barnen och undervisningen om det är många vikarier och få ordinarie personal.

Sen kan jag känna att det har varit tyngre, just att kollegor som är borta och även under längre perioder. Det är tufft att ha 15 barn om man är själv ordinarie och har två vikarier. Också tufft att ha det här administrativa, all dokumentation och sånt, det har ibland känts lite oviktigt och tungt ibland när man känner att det är viktigare att jag är med barnen. Så det har vi haft diskussioner om. Är jag själv en vecka hamnar all dokumentation på mig, om mina kollegor är sjuka, så då blir det plötsligt trippelbelastning på mig samtidigt som man har vikarier. Sådana grejer har varit tyngre.

Flera beskriver att pandemin har medfört att det blir mycket arbetstidsförändringar för personalen eftersom de ofta måste ändra sina scheman på grund av personalfrånvaro. En rektor berättar att de på grund av smittorisken gör arbetstidsförändringar i stället för att ta in vikarier utifrån. En annan rektor berättar att det har blivit en större arbetsbelastning för personalen eftersom de måste täcka upp för varandra och ibland jobba på raster eller stanna längre än de hade schemalagt.

Anpassningar och förändrade arbetssätt har påverkat arbetsmiljön

Även de anpassningar och förändrade arbetssätt som pandemin har medfört har på olika sätt påverkat arbetsmiljön. I intervjuerna framkommer att skärpta hygienrutiner på några förskolor har inneburit ytterligare arbetsuppgifter, och ibland stress, för personalen. Det handlar till exempel om att städa och att torka av leksaker och ytor.

Även hämtning och lämning utomhus lyfts fram som en påfrestande situation, liksom att överhuvudtaget arbeta utomhus. En rektor uppger att det framför allt är svårt för de som arbetar med yngre barn, eftersom blöjbyten och liknande situationer blir svårare och mer tungrodda. En förskollärare säger att det är svårare att hitta material som passar ute och som lockar barnen att vilja vara utomhus utan att tröttna. ”Man måste hitta nya vägar att nå fram... det tar mycket av en”, menar förskolläraren.

Några berättar att de upplever att arbetsglädjen och ”vi-känslan” försvinner när man inte har gemensamma aktiviteter såsom fester, brännboll och liknande traditioner. ”Det blir inte ett vi utan det blir ’dom’ och ’dom’”, säger en rektor, och menar att de får dela upp sig i mindre grupper eller avdelningsvis. Flera beskriver att arbetsglädjen av flera anledningar har minskat under pandemin, till exempel allmän oro i kombination med att de är tvungna att ta dagarna som de kommer och inte kan planera dagar och aktiviteter. ”Jag skulle generellt säga att arbetsglädjen och kreativiteten har minskat och försvunnit, det har varit lite som att vi har överlevt vecka efter vecka”, säger en förskollärare.

Kompetensutveckling

När det gäller kompetensutveckling under pandemin beskriver de flesta en situation där de först har ställt in och sedan har ställt om till digitala varianter i den mån det har varit möjligt. I många fall handlar det om kompetensutveckling via nätverk som efter hand har ställt om sina fysiska träffar till digitala möten. Även vissa föreläsningar och andra typer av utbildningar har ändrats till att genomföras digitalt. En huvudman berättar att det som tidigare skulle ha varit en stor konferens gjordes om till tre webinarier. Samma huvudman genomför nu även sina internutbildningar digitalt vilket de ser har medfört att fler har möjlighet att delta.

Omställningen till det digitala beskrivs av de flesta som att de blev inkastade i det och fick lära sig verktygen genom att använda dem. Någon enstaka nämner att de har fått utbildning i verktygen. En huvudman beskriver det som att digitaliseringen nästan har löst sig själv då de var tvungna att lära sig. Att ha digitala möten innan pandemin var något som förekom bland huvudmän och rektorer, men nu är det även vanligt bland personalen på förskolorna som vi har intervjuat. En rektor berättar att hen även deltar i barngruppen digitalt nu när fysiska möten ska undvikas. Några svårigheter som nämns är problem med

internetuppkoppling, gamla datorer och datorer som inte var uppdaterade. En rektor beskriver det även som att det var en tröskel för personalen att komma in i arbetet. Även om flera uttrycker en saknad av de fysiska mötena, lyfts fördelarna med det digitala i större utsträckning. En huvudman säger:

Att vi har kommit i gång med digitalisering, som ett verktyg till att mötas med andra förskolor. Vi är ju en kommun som har stor spännvidd, många skogspartier där emellan. Det har underlättat fantastiskt att få ett kollegialt lärande. Vi har ju ett kollegialt lärande nu som vi inte har kunnat haft tidigare eftersom vi har varit så inriktade på att vi behöver ses, träffas.

Flera nämner att nätverk och möten mellan förskolor har blivit möjliga i och med övergången till digitala möten. En annan fördel som lyfts är den ökade tillgången till fortbildning digitalt.

Det framkommer även exempel på kompetensutveckling som helt har ställts in. En huvudman berättar att de hade planer på stora kompetensutvecklingsinsatser där medarbetare på olika förskolor skulle blandas. Då detta inte gick att utföra digitalt ställdes det in. Samma huvudman beskriver att kompetensutvecklingen har kommit att bli mer verksamhetsnära under pandemin. När de anställda inte har kunnat delta i större evenemang har det lett till större kollegialt lärande och utveckling på själva förskolan. På en annan förskola berättar rektorn att personalen inte har önskat/mäktat med kompetensutveckling under pandemin. Personalen har erbjudits olika digitala workshops men de har tackat nej. Rektorn beskriver det som att personalen inte orkar ta till sig nya områden just nu.

3. Slutsatser

I detta avsnitt beskrivs de huvudsakliga resultaten från undersökningen. Resultaten stämmer generellt väl överens med Skolverkets övergripande bild från bland annat genomförda samråd och tidigare studier. När vi bedömt att det varit relevant har vi även jämfört resultaten med vad som framkommit i tidigare studier. Främst handlar det om den enkätundersökning som Skolverket genomförde under januari till februari 2021 (ett öppet frågeformulär på Skolverkets webbplats) som riktade sig till bland annat personal inom förskolan.²⁰ Nedan benämns denna enkätundersökning som *personalenkäten*.

Tillgång till, och efterfrågan på, utbildning

Nedan presenteras sammanfattning och slutsatser när det gäller tillgång på utbildning under pandemin.

²⁰ Skolverket (2021). *Undersökning om covid-19-pandemin. Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan, januari-februari 2021.*

Tillgången till förskola verkar endast ha påverkats i liten utsträckning

De flesta huvudmän som vi har intervjuat anger att tillgången till utbildning inte påverkats i någon stor utsträckning under pandemin. I de fall en förskola har varit tvungen att stänga har det gällt en eller ett par dagar. De flesta huvudmän och förskolor som vi har intervjuat har någon gång under pandemin väddjat till vårdnadshavare att hålla barn hemma eller att minska barns vistelsetider under en begränsad tid. Det har alltså varit upp till vårdnadshavarna att bestämma om de vill hörsamma väddjan eller inte. Det finns dock ett exempel på en huvudman som i början av pandemin beslutade att, trots skollagens bestämmelser²¹, under flera månader inte erbjuda någon tid alls till barn till föräldralediga och arbetslösa. Därför kommer vi i kommande studier undersöka omfattningen av att vistelsen i förskolan begränsas för vissa grupper under pandemin, då det kan leda till konsekvenser för dessa barn.

Kvalitet i utbildningen

Nedan presenteras sammanfattning och slutsatser gällande ökad utevistelse, frånvaro bland personal och barn, digitalisering, kontakt med vårdnadshavare, arbetsmiljö samt stöd från huvudman och rektor.

Ökad utevistelse på grund av pandemin har lett till nya arbetssätt

Samtliga huvudmän och förskolor vi intervjuat uppger att de i och med pandemin förlagt en större del av sin utbildning utomhus än tidigare. Hur omställningen har gått har dels berott på hur stor vana att arbeta utomhus förskolorna hade sedan tidigare, dels i vilken utsträckning gården har varit anpassad för undervisning utomhus. Det finns även förskolor som saknar egen gård. Det framkommer i intervjuerna att omställningen till utomhusvistelse både upplevs som en extra belastning för personalen och som utvecklande för verksamheten. Att genomföra vissa moment utomhus i stället för inomhus kan kräva mer förberedelse och personalen har både fått anpassa och byta ut aktiviteter och arbetssätt för att få till en bra verksamhet utomhus. Vissa beskriver det som att kvaliteten på utomhusvistelsen har ökat i och med att pandemin har tvingat fram ett ökat fokus på den.

Frånvaro bland personal och barn riskerar att påverka barnens trygghet och utveckling

Frånvaro bland ordinarie personal och vikariebrist har på olika sätt försvårat planeringen och begränsat undervisningen, till exempel vilka aktiviteter som kan genomföras. Flera uppger att man har fokuserat på omsorg och att undervisningen har fått stå tillbaka. Liknande resultat framkommer i personalenkäten, där

²¹ 8 kap. 6 § skollagen (2010:800)

förskolepersonal uppgav att undervisning, på grund av bland annat personalfrånvaro, har fått stå tillbaka till förmån för omsorg. Att inte kunna genomföra undervisning och planerade aktiviteter under en längre period riskerar att påverka barns utveckling och lärande. I intervjuerna beskrivs också att personalfrånvaro, framför allt när det gäller ordinarie personal, kan påverka barns trygghet och bidra till ökad oro. Inte minst gäller detta de barn som är i behov av stöd, där det kan vara särskilt viktigt att det finns vuxna som känner barnen.

I intervjuerna framkommer att förskolorna har sett en ökad frånvaro av barn under pandemin. IFAU uppskattar i en studie att frånvaron bland barn i förskolan har ökat med omkring 50 procent under perioden mars-december 2020.²² Det framkommer också att det har funnits barn som har varit hemma under längre perioder, i vissa fall under en hel termin eller större delen av den. Frånvaron kan bero på sjukdom hos barnet, till exempel återkommande förkylningar, men har också i vissa fall berott på att vårdnadshavare har hållit sina barn hemma på grund av oro eller på grund av att de själva är i riskgrupp. Förskolorna beskriver att långtidsfrånvaron har fått konsekvenser, till exempel vad gäller socialt samspel och språkutveckling.

Den ökade frånvaron som beskrivs i intervjuerna bland både barn och personal är något som riskerar att påverka barns trygghet, lärande och utveckling även på längre sikt.

Digitaliseringen har skapat nya möjligheter, men arbetet med barnens digitala kompetens har ibland försvårats

I syfte att minska risken för smittspridning har huvudmännen och förskolorna som ingår i studien behövt tänka om och på olika sätt begränsa fysiska möten. Pandemin har lett till att digitala möten fått ett genomslag både inom huvudmännens organisation och när det gäller kommunikationen med vårdnadshavare. Denna digitalisering har hos vissa huvudmän underlättat möjligheterna till kollegialt lärande och skapandet av nya nätverk. Personal som innan pandemin inte var van vid digitala möten har lärt sig hantera digitala verktyg, och på flera förskolor berättar man att digitaliseringen har gått framåt bland personalen. Samtidigt framgår det att de förskolor som ingår i studien har kommit olika långt i sitt arbete med digitalisering. Exempelvis har inte alla förskolors personal en egen dator eller surfplatta och personalens digitala kompetens kan variera. Flera förskolor ser den ökade användningen av digitala möten som något positivt som man gärna fortsätter med efter pandemin. Barnen deltar dock inte (med vissa undantag) i dessa digitala möten och det finns enligt de vi har intervjuat en risk att arbetet med barnens digitala kompetens hamnar i skymundan med anledning av den ökade utevistelsen och den omställning som den innebär.

²² IFAU (2021). *Barn och unga under coronapandemin. Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde. Rapport 2021:2.*

Förskolor upplever försämrad kontakt och dialog med vårdnadshavarna

De restriktioner som pandemin har medfört har fått konsekvenser för dialogen mellan förskola och vårdnadshavare. Föräldramöten och utvecklingssamtal har i flera fall inte genomförts som tidigare utan en del har skjutits upp, andra har genomförts utomhus eller digitalt. Det finns exempel på huvudmän som trots skollagens bestämmelser²³ inte har erbjudit utvecklingssamtal till alla barn, utan endast har genomfört dem där man har sett ett särskilt behov, till exempel inför skolstart. Hämtningar och lämningar sker på flera förskolor utomhus eller med begränsat antal vårdnadshavare i hallen. Personalen upplever att det ger mindre utrymme för de samtal som vanligtvis görs vid dessa tidpunkter. I de fall vårdnadshavarna inte får gå in i lokalerna alls har de inte samma möjligheter som tidigare att ta del av vad barnen har gjort under dagen. Sammantaget gör detta att vårdnadshavarnas insyn har minskat i flera fall och att dialogen om förskolans arbete och barnets utveckling har försämrats. Detta går i linje med resultaten i personalenkäten där de svarande anser att pandemin inneburit en stor påverkan på dialogen med vårdnadshavare i förskolan.

Ökad stress och oro leder till försämrad arbetsmiljö

Arbetsmiljön för förskolans personal har påverkats på flera sätt av pandemin, men de faktorer som framför allt återkommer i intervjuerna är personalfrånvaro och diskussionerna med vårdnadshavare kring tolkningen av riktlinjer. Det har upplevts som svårt att tolka rekommendationer och att nå en gemensam förståelse med vårdnadshavare. Förskollärare och rektorer berättar att dilemman och tuffa diskussioner med vårdnadshavare har varit psykosocialt betungande. Även i personalenkäten framkommer att stress och oro tillsammans med personalfrånvaro har påverkat arbetsmiljön negativt. När ordinarie personal är frånvarande, och det många gånger också har varit svårt att hitta vikarier, har undervisning försvårats och moment har fått ställas in eller planeras om. Detta beskrivs, såväl i våra intervjuer som i personalenkäten, leda till stress bland personalen. Även oron för att bli smittad och den ökade arbetsbelastningen som skärpta hygienrutiner och nya arbetssätt medför, har haft en negativ påverkan på arbetsmiljön. I intervjuerna uttrycks återkommande oro för att personalen ”inte ska orka” om pandemin fortsätter länge, eftersom den nuvarande arbetssituationen är tärande på personalen. Flera upplever också att arbetsglädjen försvinner när fokus blir på smittspridning och oron i gruppen är hög, i kombination med inställda aktiviteter och traditionsenliga träffar såsom avslutningar.

Stödet från huvudman och rektor har varit viktigt

Återkommande betonas i intervjuerna vikten av stöd och tydlighet från rektor respektive huvudman under pandemin. Tydliga och gemensamma riktlinjer och tolkningar av Folkhälsomyndighetens råd och rekommendationer har varit viktigt eftersom otydlighet kring riktlinjer upplevs skapa stress hos personalen. Särskilt

²³ 8 kap. 11 § skollagen (2010:800)

viktigt är det i relation till diskussioner med vårdnadshavare. Många har upplevt att de rekommendationer som funnits i samhället inte har gällt förskolan, där det till exempel är svårt eller omöjligt att hålla avstånd. Några har upplevt att stödet från ledningen ibland har saknats i den utsträckning man hade behövt. Flera rektorer har också minskat sin närvaro på förskolorna, vilket de upplever som negativt. I stället har rektorerna besökt förskolorna utomhus och haft digitala möten med personalen och ibland även med barnen.

De huvudmän vi intervjuat har olika förutsättningar att ge stöd till sina förskolor. För en mindre enskild huvudman kan ett samarbete med kommunen kring information och riktlinjer vara ett viktigt stöd. I intervjuerna finns flera beskrivningar av väl fungerande samarbeten mellan enskilda huvudmän och kommuner, men i vissa fall saknas det helt ett samarbete med kommunen kopplat till pandemin.

Skolans uppdrag att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar

Nedan presenteras sammanfattning och slutsatser gällande hur barn i behov av stöd påverkas av frånvaron av personal, att arbetet med specialpedagog har förändrats samt att vissa situationer i förskolan har påverkat barn med annat modersmål än svenska mer.

Barn i behov av stöd påverkas av frånvaro av personal

Intervjuerna ger inte en samstämmig bild av hur, och i vilken utsträckning, som arbetet med barn i behov av stöd har påverkats under pandemin. Dock är det flera som lyfter att det framför allt har påverkats av personalfrånvaro och bristen på kontinuitet när ordinarie personal är frånvarande. När ordinarie personal har varit borta har det i vissa fall lett till att barnens handlingsplaner inte har kunnat fullföljas eller att dedikerad tid till dessa barn har prioriterats bort. En förskola lyfter att den grupp av barn som de tydligast har sett en påverkan hos är den grupp som inte har en resurs eller tydlig handlingsplan, men som på olika sätt behöver extra stöd och tid av personalen. När personalen inte har tid eller ork att uppmärksamma dessa barn kan det leda till situationer som annars har kunnat undvikas och som ibland även påverkar hela barngruppen.

Arbetet med specialpedagog har förändrats

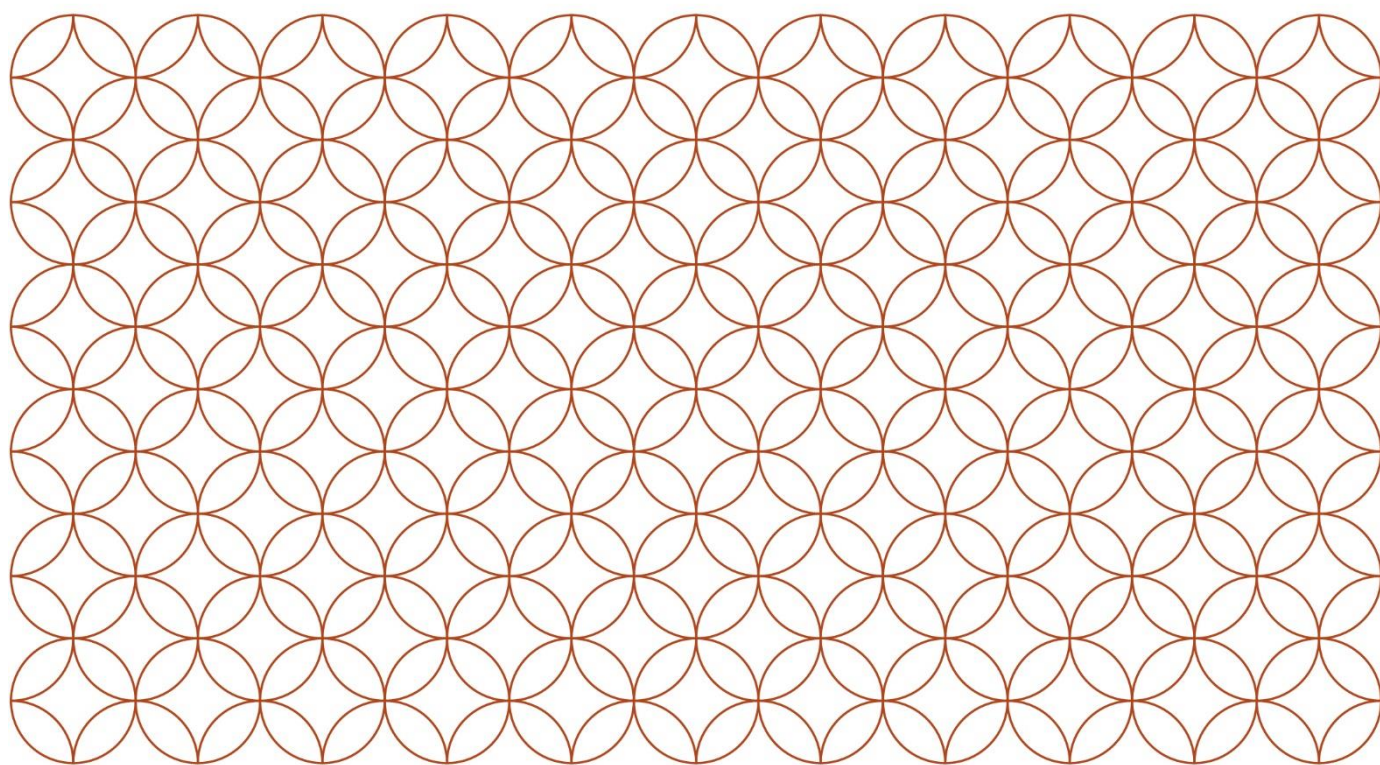
Under pandemin har arbetet med specialpedagog förändrats på förskolorna. Intervjuerna indikerar att specialpedagogerna på grund av smittorisk sällan, eller inte alls, besökt förskolorna för att göra observationer i barngrupp, utan handledning har skett digitalt. Detta beskrivs av några som negativt och att arbetet har försvårats då specialpedagogen exempelvis inte har kunnat observera barnets samspel med andra. En positiv konsekvens som har setts är att den digitala handledningen sparar restid och möjliggör handledning av flera i personalen än tidigare.

Barn med annat modersmål än svenska har påverkats mer i vissa situationer

I intervjuerna framkommer det exempel där barn och vårdnadshavare med annat modersmål än svenska har blivit mer påverkade under pandemin. Vissa förskolor tycker sig ha sett att oron för pandemin är som störst bland föräldrar med annat modersmål. Det finns också exempel på att kommunikationen med vårdnadshavare med annat modersmål har försvårats under pandemin. Kortare tider för samtal vid hämtning och lämning samt att vårdnadshavarna inte får gå in i lokalerna där personalen kan visa vad barnen har gjort under dagen, beskrivs av en rektor som särskilt försvårande för de vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska då dessa vårdnadshavare kan ha svårare att ta till sig skriftlig information om verksamheten.

Referenser

- IFAU (2021) *Barn och unga under coronapandemin. Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde*. Rapport 2021:2.
- Skolinspektionen (2020) *Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin*.
- Skolverket (2017) *Måluppfyllelse i förskolan*. Skolverkets allmänna råd med kommentarer.
- Skolverket (2020) *Undersökning av frånvaro bland lärare, barn och elever. Uppföljning för april 2020*.
- Skolverket (2020) *Huvudmäns planering under coronapandemin. Intervjuundersökning i juni 2020*.
- Skolverket (2021) *Barn och personal i förskola 2020*.
- Skolverket (2021) *Undersökning om covid-19-pandemin. Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan, januari-februari 2021*.



Skolverket

www.skolverket.se